

Kongl. Maj:t

Befallningshafwandes i Götheborgs och Bohus Län

till

Kongl. Maj:t

afgifne

Fem Års Berättelse

År 1822.

---

---

SEDCRANDE,  
Tryckt hos Olof Grahn, 1823.

## INLEDNING TILL

**Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.**

**Täckningsår: 1817/1821-1851/55.**

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

### **Efterföljare:**

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Götheborgs och Bohus Län till Kongl. Maj:t afgifne Fem Års Berättelse År 1822.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

Kongl. Maj:t

Befallningshafwandes i Götheborgs och Bohus Län

till

Kongl. Maj:t

afgifne

Fem Års Berättelse

År 1822.

---

---

SEDCRANDE M,  
Tryckt hos Olof Grahn, 1823.



# INNEHÅLL

## Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
2:o Inwånare.....	7.
3:o Näringar.....	8.
Jordbruk.....	8.
Boskaps-skötsel.....	9.
Skogarne.....	12.
Bergsrörelse.....	13.
Binäringar.....	14.
Handel i Landet.....	17.
4:o Politsk Författning.....	18.
Kammar-Werk.....	18.
StatsBidrag.....	19.
5:o Städerne i Länet.....	24.
Göteborgs Stad.....	24.
Udewalla Stad.....	35.
Marstrands Stad.....	37.
Strömstads Stad.....	39.
Kongelfs Stad.....	40.

## Tabellbilaga

Tabellen för Landet

Tabellen för Städerne



---

## Underdånig Fem Års Berättelse i Deconomiskt och Statistiskt afseende för Götheborgs och Bohus Län.

För underdånig verkställighet af Eder Kongl. Maj:ts Nådiga Circularis-Bref den 17 April 1821, i enlighet med derwid följaktiga Formulaire, har jag från wederbörande Magistrater och Krono-Betjening infordeat nödige underrättelser, genom hwilkas förenande med min, under 13 års trånga Embetsresor i Länets, förwårswade egna kånedom, jag nu går att med aldrånöjeligaste noggrannhet och fullständighet meddela den Nådigtst anbefallde Fem Års Berättelsen; och beträffande således:

1:o Länets allmänna beskaffenhet.

så anmärkes: att

Götheborgs och Bohus Län, som gränsof i norr intill Westra delen af Norriska landet, i Öster till Elfsborgs Län och Dahlsland, i Söder till Hallands Län och i Wester omgifwes af Westerhafwet, innehåller 40 qwadratmil Landet har liksom en jenn bergsträcka från Norr till Söder med många utgreningar, hwilka bergsrymder intaga minst hälften af Länets hela areal; och då likwål omkring 6000 personer, öfwer hufwud räknadt, bo på hwarje mil, när man endast beräknar den werkelige jorden, sedan impedimenta blifwit afdragne, är Götheborgs och Bohus Län, oaktat de mångfalldige utwandringar, som skedt från Skårgården, efter Sillsifters slut, ännu otwifwelaktigt ett af Rikets folkrikaste Län.

Det är indelt i fem Fögderier, nemligen: Götheborgs, Inlands, Droust och Tjörns, Sunnerwikans och Norrwikans, och har Städerne: Götheborg, Kongelf, Marstrand, Uddewalla och Strömstad. I statistiskt afseende har detta den skiljaktighet från andra län, att Hemmansutskylderna utgå efter olika grunder, på det sitt att Cäfwedahls samt Askims och östra Hisingrs Hårader af Götheborgs Fögderi, som lydt under gamla Sverige, utgåra grundrånorner efter de för detta Rike derom utkomne författningar, men Westra Hisingrs Hårad af samma Fögderi, samt hela östra delen af Bohus Län,

erlägga dem efter den method, som gälde för detta Lån, innan det samma kom under Sveriges lydno.

Utom de många hafswikar, som flerstädes till större eller mindre del omgifna stora landssträckor och deraf Droust och Tjörns Fögderi är helt kringgårdadt; — Gotha Elf, som i norr och söder genomfår en del af Görheboras och Inlands Fögderier, samt Nordre Elf, som utgrenar från den förre och med sin sträckning i öster och väster, äfwen genom nämnde Fögderier, har sitt utlopp i hafwet såsom och Idestoden, hwilken till en del genomfår Norrwikans Fögderi och utlöper i Hafwet norr om Strömstad; finnes följande åar och sjöar, nemligen: i Görheborgs Fögderi; Lilla Säfwe Än, eller Mölndahls ström, som kommer från Bollebygds Härad i Elfsborgs Lån, och löper genom Görheborgs Stad, med en arm och med den andra förbi Frans Westgötha Leijon, vidare genom Partilled Socken till Wedle Härad i berörde Lån; Landwettters Sjön, Nåda sjön och Dellsjön. I Inlands Fögderi, sjön Källungen,  $\frac{1}{2}$  mil lång och  $\frac{1}{2}$  mil bred och flere små insjöar. I Droust och Tjörns Fögderi, fjorton st. mindre till namnet ej uppgifne fiske-rike insjöar. I Sunnarwikans Fögderi, Bullare sjön, emellan Tunge och Bullarens Härad, som är 3 mil lång och sjön Tjern emellan Tunge och Sörbyggdens Härad af 1 mils längd, jemte flere små sjöar samt i Norrwikans Fögderi, många smärre insjöar.

Några öppna, dock icke särdeles stora, slätter finnas wäl här och der måst i Norrwikans Fögderi, men dessa, såsom till större delen Ljung och Lufbewurna, endast tjenliga till bete för kreatur. Uti Inlands Fögderi och Frälne Härad är jemwäl en större Hed, Backamo kallad, äfwen som i Görheborgs Fögderi och Kongelvs Socken, de så kallade Ädnings slätter, den förra gagnad till Campements-plats för Bohus Låns Regemente och de senare till Exercice-plats för Götha Artilleri i flere tillfällen. Under sillfiske-tiden war all åhåga wänd på detta yrke, ifrån jordbruket; men sedan sillfisket upphörde, samt stor-skiftes och en-skiftes förrättningar kommit till behörig werksamhet, har jordbrukets skötjel blifwit så allmänt omfattadt och de förut till skiftings lemnade landssträckor så efterfrågade, att föga eller ingen odelbar mark finnes inom länet, som icke redan kommit eller är under tillagrande att komma i bruk. Erfarenheten af Landsproductionernes jemna affättning, ehuru icke medförande så hastiga och berusande förtjenster som sillfisket, har likwäl omsider stadgat den öfvertygelsen, att landets odling har en mera jemn och wälgörande werkan på inbyggarnes bestånd, wältrefnad och sedlighet. Äfwen sjelfwa berggen äro föremål för Landmanna-industrien, dels i så motto, som fatigare clasen, hynerligast från skärgården, genom mos-skrapning, beredt sig



någon förtjenst, och dels genom erfarenhet att det i bergskrefsworne wärande gräs är en kraftig och Ljung är en med wisa tider på året ej oerjelig föda för kreatur och isfunderhet för Får, som med mera lätthet än de större kreaturen kunna upphämta den.

Skogarne i Länet hafwa i förra tiden blifwit ganska mycket medtagne till byggnad af Skärgårdsverk och till tranflokning, men omtänkan på Skogsplantering har ännu ej wunnit någon stadga. Widare härrom skall sågas längre fram.

Med uttappning af kårer och mosar har, såsom en följd af odlingsfliten, många tillgörander sedt, så att ganska få sådana nu mera finnas, andra än de som för högst nödig torftägt uti skolesta orterna äro nödwändiga, oberäknadt Fos, Skredswiks och Högsås Socknar af Sunnewikans Fögderi, hwarest äro några större mosar och kårer i fjälltrakten eller den del af nämnde Socknar, som stöter till Dahlsländ, till hwars aftappning eller uttorkning några anstalter icke blifwit wigtagne, dels såsom stigande öfwer enstildra förmågan och dels såsom icke till någon betydlig del werkande på climat eller cultivation; äfwen som i Sörbygdens Hårad af nämnde Fögderi, hwarest belägenheten är sådan, att aftappning och wattners afledande från der warande kårer och mosar icke låter sig werkställas.

Jordmänen är af olika art och beskaffenhet, äfwen inom hwarje Fögderi, men den rådande är lera och lermylla; warande i allmänhet anmärkt, att i de trakter, som äro belagne wid eller omgifwas af hafskusterne, har jorden en starkare productions-kraft, såsom ock, att den från äldsta tider upptagne och ännu till åter brukade jord, innehåller god styf lera med ej obetydlig swartmylla till så kallad matjord, med mergel till grundlager.

I Götheborgs Fögderi äro ofwannämnde jordarter de allmännaste, utom Landwetterns, samt en del af Herrnda och Partilleds Socknar, hwarest är mest sand och klapper, samt hwad man kallar Dr.

Hela södra delen af Inlands Fögderi består af slättmark och har betydlig jordmån af stark lermylla, lika så trakterne wid Götta Elf och Saltjön, men uti de Socknar af Nordre och Torpe Hårad, samt hela Fräkne Hårad, som genomfåres af en bergssträcka, mer och mindre med Råg bewuren, hafwa de derwid belagne Hemman en swag och sandblandad jord. Dreuf och Tidrens Fögderi har, oberäknadt någon obetydlig kårer eller brännfers-jord, i allmänhet den ypperligaste lermylla och grålera på mergel-botten till djup af

flere famnar. Af Sunnerwikans Fögderi förekomma först Ståncenäs och Sodenäs Hårader, hwilka utgå från fasta landet i hafwet med hwar sin udde eller Landsträcka och äro mycket genomskurna af omvärlande högre och lägre bergsträckor. Jordmänen derstädes består mest af lera och lermylla samt någorstädes sandjord, likwäl för det måsta bördig. Lahne och Tunge Hårader som äfwen stöta till en del hafsstranden och äro med bergsträckor genomskurna hafwa också en någorlunda god jordmån af lera, ler- och swartmylla samt någon sand och femmjord; men i Sörbhjgdens Hårad, som är alldeles skildt från saltjön och ligger till en del 200 fot öfwer hafwet, och är genomskurit af högre bergsträckor, och som wid kallare årstid har starkare köld och hårdare klimat än de närmare saltjön belägne Hårader, är jordmänen swag af femm, sand och fjellaktig beskaffenhet, ehuru på ett och annat ställe äfwen finnes lera och lermylla. I Norrwikans Fögderi, oberäknadt Bullarens Hårad och den del af Wetla och Tanums Hårader, som gränisar derintill, hwilket utgör egentliga delen af så kallade fjellbjgden, hwarest jordmänen till det måsta består af sand, fjäll och myrjord, som är ganska litet gifwande, är öfriga jorden i detta Fögderi af tämlig god art, särdeles mellan större delen af bergsträckorne der den innehåller lera.

I flere trakter af Länet har man under de sednare fem åren börjat inse nyttan af Mergels användande: som gödningsämne och fast detta hitintills endast skedd försökswis uti inskränkt skala, skall troligen framdeles denna nyttiga method allmänt widtagas; och som Bohus Län på mångfaldiga ställen äger outödeliga tillgångar af denna jordart, kan man med upplysningens stigande i jordbruket, med wisshet förutsätta, att Bohus Län är försäkradt att äga en framtida och waraktig stark production, med jemförelse till sin inskränkta areal.

Hufwudnåringarne i detta Län är alltså jordens förtel å fasta landet och fiske-idkande af de på Bohusländska stränderna och dess mångfaldiga dar, holmar och skär bosatte strandsittare, hwarom widare längre fram kommer att handlas.

Utom de företag till kårer och mofars aftappning samt oländig marks odling, som enskildte jordägare i mån af behofwet verkställt hafwa inga större och allmänna företag eller anstalter i denna del warit påfallade eller skedd.

2:o Inwånare.

Folkmängden utgör:

Mantalskrifne	.	.	.	.	67,033.
Mantalsfrie	.	.	.	.	63,594.
					130,627.

Om man går tillbaka till den tid då Skårgårdsrörelsen och Ostindiska handeln woro i sin fulla liflighet och jemnför folknummern den tiden med den nu warande, så företer sig en ganska betydlig minskning i det hela, härledande sig derifrån att i samma mån som dessa näringar aftagit och slutligen aldeles upphört, hafwa af de stora folkflaror, som, för idkande deraf, hitflyttat och bosatt sig, måst i Skårgården, ganska stora afflyttningar tid efter annan ske de derifrån till andra orter och förhållandet i denna del har äfwen under senare åren ågt rum i den delen af Götheborgs Fögderi, som gränisar intill Götheborgs Stad, hwarifrån en ausenlig mängd menniskor, som der wistats och haft sin näring af Handel och Sjöfart, i senare tider, är efter annat bortflyttat, hwilket verkat att folknummern i nämnde Fögderi, minskats äfwen de sistförflutne fem åren. Penningebrist, afstannad rörelse med Handel, Sjöfart och andra näringar har också haft ett lika inslytande på städerna i Länets utom Kongelf. Deremot har folknummern årligen tilltagit på landsbyggheden i de öfrige delar af Länets sistnämnde fem år; warande jordbrukets förkofran egentlig orsak härtil, emedan den lättare tillgången på Spannmål och födoämnen föranledt till owanligt antal årligen ingångne åtenskap och emedan desutom hwarken sjöfart härjande slutdomar eller misfårter haft någon menlig werkan på folkmängden. Alldra betydligast war folksökningen år 1821, då de föddes antal öfwersteg de afgångnes med ett belopp af 2503 personer eller nära 3 procent af hela Länets population.

Folkets bildning, sedlighet, konst och näringsflit, samt wålmåga äfwen som brist eller tillgång på arbeten, och deraf beroende dagsverksprisen m. m., har mycket olikhet inom Länets. I allmänhet har bildningen i senare åren mycket tilltagit, särdeles på slättbygghederna, hwarest en starkare befolkning gör den warande ungdomens underwisning mera lätt än i de glesare fjelltractererne. Sedligheten som borde wäxa i bredd med bildningen, har liksom mångastådes fått en motsatt riktning, föranledd dels af en med wålmågan stigande luxe å landsbyggheden sonnerligast i Götheborgs samt Dronst och Tidöns Fögderier, dels af en öfwerflödig tillgång på Brännwin. Om den förra eller luxen icke till den grad har skadeligt inslytande på moraliteten, som omåttligt bruk af Brännwin, så werkar den inbillighet, högfärd, sturk-

het, ofund och tråtgirighet m. m. Den har också hufvudsaklig upprinnelse, dels från det olyckliga lurenträgeriet, hvarigenom en myckenhet öfverflödsvaror inkomma i skårgårdsorterna, dels och af en myckenhet gårdshandlande, som fringsmyga sådane waror. Med de på där och stränder boende fiskeare är förhållandet helt annorlunda. Förfölde af olycka och fattigdomen och tvungna af ett slafwiskt arbete, hwarwid de för lifwets uppehälle måste wåga lif och egendom, tråka de modfällde och nedslagne sin werld igenom, lifnöjde om både bildning och sunnighet; och under dessa widrigheter, hwarmed de kämpat från barndomen, är tålmodet deras förnämligaste stöd. I öfrigt är folkets allmänna lynne fredligt, och i de delar af Länet, der mindre Bränwinsbränning öfwas, äfwen myckert underafwit lagarne, med wördnad för religionen, utom annan synnerlig näringslit än jordbruket på landsbyggen och fiske idkande i skårgården, som äro de hufwudsakeligaste yrken. Konst och sköde-handteringar idkas obetydligt, men Spånad och Wäfnad öfwas allmänt på landsbyggen, dock måst för egna behof, så att hittills ringa försäljning deraf sedt. Wälmågan har tilltagit med jordbrukets förkofran hos alla dess litiga idkare, hwars antal likwäl synas hafwa minskats i den mån Spannmåls-priserne fallit de twänne sistförflutne åren; men i städerna och synnerligast i skårgården är tillståndet i denna del allmänligen en fullkomlig motsatts. För närwarande är wäl icke brist på arbetare för jordbruket men några på hwarannan följande goda skördeår, skulle troligen ganska mycket bidraga till dess minskning, af orsak, att de sunno sin lättare utkomst wid att selfwa besätta sig och då arbeta efter beqwämlighet. Dagswerkspriserne äro allmänna 16 till 20 s. Banco per dag.

### 3:o Näringar.

Jordbruket har som förut nämndt är, sedan sillskiftet för 16 a 17 år tillbaka upphörde, så småningom är efter annat wunnit den förkofran, att det nu mera är Götheborgs och Bohus Läns landmanna hufvudnäring hwilken ansenligen tilltagit, genom folkets hog att dels werkställa de under rättelser i detta fall, som utgått från Landthushållnings-sällskapet och dels att efterfölja åtfällige insiktsfulla jordbrukares exempel, hvarigenom sådesproduktionen stigit till den höjd, att de flesta bland allmogen i medelmåttiga år kunna göra försäljning af säd, i stället för det större delen under sillskiftetiden måste köpa till både utsäde och brödsöda. Allmänna brukningsättet är ensäde och de måst brukliga sådeslagen äro Korn, i de twenne södra Fögderierna hwarmed, öfwer hufvud räknat en tredjedel af åkern besås på slättbyggen och den öfriga delen af jorden i nämnde byggd besås med Blandkorn och

och Hafre, Bönor och Ärtor, samt något litet Kåg. I begge norra Fögderierna och alla fjellbyggderna åter är Blandkorn och i synnerhet Hafra hufwudsådet. Norrs och Sunnerwikans Fögderies allmoge har börjat något med trädning, för öfrigt gagnas detta brukningsfätt måst och endast af stånds personer. Och orsaken, hwarföre det ej blifwit mera allmänt är Wöhusländska Hemmanens instränkta ågorind, som i Åker och Ång sammanräknad, efter medium ej kan tagas högre än till 40 Tunneland på hwarje helt Hemman.

I afseende på ett närmare bestämmande af de brukliga sådeslagen och deras proportionela förhållande till hwarandra, kan förmedelst den olikhet, som ännu allmänneligen företer sig uti brukningsfättet af stånds personer och allmogen, icke något mera bestämdt uppgifwas, än att då de förre gemensligen, dels efter det jorden warit trådad, och dels sedan den 2 a 3 år burit Korn och Hafra samt derefter blifwit gödflad, beså densamma med höstfåde af Hwete och Kåg, ofta till en fjerdedel af Hemmanets åker, samt åfwen med tjenliga gräsflag, för att nedläggas till Ång, och den öfriga delen af åkerjorden, med Korn, Hafre, Bönor och Ärtor och på sådant sätt omwexla med Ångs upptagande till Åker och Åkers nedläggande till Ång, nyttjar deremot allmogen ganska sparsamt höstfåde, utan sår måst Wårfsåd, derwid nedaunnämnde förhållande ungefärligen åger rum, nemligen:

I Landwettens, samt en del af Partilled och Herrnda Socknar i Götheborgs Fögderi, samt fjällbyggen i öfrige Fögderierne utsås något litet WårKåg, samt för öfrigt Blandkorn och Hafre, Linfrö och Potatoes. I Norrs och Sunnerwikan har allmogen börjat något med jordens trådande och besås åkerjorden, så wäl der, som i öfriga delar af Lånet wanligen till en åttendedel med höstfåde, samt i öfrigt med stridt Korn, Hafra, Bönor och Ärtor, något Blandsåd samt Linfrö och Potatoes; hafwandes odlingen af det sistnämnde eller Potåter så tilltagit, att mångastådes en sjettedel af jorden dertill gagnas. Linfådet har åfwen år efter annat, wunnit allt mer och mer förtroende och framgång i hela Lånet, men Hampa och Humla är af så liten betydhet, att de fleste måste förskaffa sina behof deraf från andra orter.

Utom några Socknar kring Götheborg, åtskillige de öfrige ståderne i Lånet närbelågne Hemman, samt hos stånds personer, hwarest jordfrukter af de allmännaste slagen, produceras så wäl till husbehof, som till afnittrande i ståderne, är trädgårdswårtens odling för öfrigt ganska obetydelig. På ett och annat ställe i Lånet har det nya odlingsfättet med rutehackning och derpå

följande bränning blifwit försökt, men troligen kommer detta lyckligtvis att af sig sielf förfalla, sedan erfarenheten lärt, att det i längden blir skadeligt derigenom att matjorden uppbrännes och tjenar till gödningsämne endast för första sådet, samt Hemmanens inifrånka ägorhnd ej medgifwer, att, efter nämnde första skörd, med gräsfrö besädd wallägga jorden.

Det är förut sagdt huru jordbruket i senare tider wunnit en så ansenlig förkofran, att jordbrukare i allmänhet af både ståndspersoner och allmoges sistförlidna fem åren haft årliga öfverskott af productionen till afyttrande. Men då fråga tillika är om sådesproductionens förhållande till Länets behof deraf, måste äfwen consumptionen så wäl uti städerna som uti Länets widlyftiga skärgård komma i brukning; och lika så säkert det är, att jordbrukarnes årliga öfverskott af Wärsäd och Potatoes warit tillräckliga äfwen till nämnde consumption, så ostidigt är det att Råg och Hwete också måst hämtas från andra orter till att fylla behofverne deraf. För öfrigt må här äfwen anmärkas, att, som Bohusländska Kornet och Hafran är af owanligt god beskaffenhet och från andra orter mycket efterfrågas till utsäde, så har det alltid högre wärde åtminstone än det Skånska och följden deraf är alltså: att jordbrukaren gemenligen säljer sin Spannmål i städerna och att skärgårdsboen der köper af de sådeslag, som han för bästa priset kan erhålla.

Många förbättrade åkerbruksmetoder och redskap eller mechaniska inrättningar till besparande af arbetskraft finnes icke. Plog och Jernharf äro de allmänaste och förnämsta åkerbruksredskap, som wanligast drifwas med hästar; men att den arbetskraft allmogeen kan åstadkomma med egna dragare är otillräckelig, bewisas af det allmänna bruk att medelst handarbeten sönderhacka plogskifworne innan harfwen nyttjas; dock har i senare åren, förmanliga krofharfwar för jordens beredning före sådden kommit i bruk på åtskilliga orter i Länets.

**Wostaps-skötsel:** I afseende derpå förekommer först: Foder-tillgången i allmänhet emot den i bruk warande åkerjorden, och Ungarnes skötsel, samt werkställde nyupptagningar m. m.

I Norwikans Fögderi gifwas på flere ställen bördiga och wäl skötta ångar, hågnade och wärdade ingården och i senare åren hafwa sankta markstycken blifwit upptagne och uppdikade, hwarigenom soumarbetet: wäl blifwit förminskadt, men fodertillgången ökad, dock lemnar likwäl åkerjorden, äfwen der den måsta och säkra foder-tillgången, genom aflastning af halin. I öf-

rige delen af Lånet är mindre tillgjort i afseende på Ångskötsel, emedan allmogen för större Spannmåls-production upptagit Ångsmark till Åker utan att nedlägga motsvarande Åker till Ång, hvaraf naturligtvis följt, att då hö-tillgångarne varit obetydliga har Åkerns afkastning varit den hufvudsakliga för kreaturens vinterföda. Landets förut omförmålda bergaktighet, som medtager mer än hälften af dess areal och Hemmansägornes deraf följande ringhet äro wäl egentliga orsaken, att tillräckeligt höbohl i allmänhet saknas och att Ångens widd utgör sällan mer än en tredjedel af inågorne, så har åfwen det skydd jordbruket njutit emot importen af utländskt Spannmål förorsakadt, att, som ofwan nämnt är, betydliga Ångsmarker blifwit upptagen till Åker, emedan sådes-odlingen varit mer lönande; men werknin- gen deraf har icke varit fördelaktig för boskaps-skötseln. Så wäl poseffionater, som allmogen, hafwa wiserligen, i mån af odlingsförmågan successivt werkställt ny-upptagningar och förbättringar, men med den skiljaktighet, att då de förre i proportion af nya odlings-företag nedlagdt motsvarande Åker till Ång, har allmogen bibehållit både gamla och nya åker-jorden till sådes- production. Stallfödring har således icke kunnat komma i widsträcktare bruk än hos en och annat poseffionat. Betesmarkerna, för så wäl Håstar, som andra kreatur, äro i allmänhet magra och swaga, så att på många ställen en del af ångs-marken får till bete användas, hwilket och icke obetydligt minskar foder-tillgången om wintern, då Håstarnas utfödring består af haclelse, något blandad med Hö, och på ett annat ställe med Hafra.

Kreaturen i allmänhet synes ej wara af sämsta beskaffenhet. Håstarne äro af smått slag, men lättfödde och ihärdige. Kor, Får, Getter och Swin äro af medelmåttig storlek. Hwarje Bonde måste nödwändigt för skötslingar och transporter underhålla twenne Håstar, och om han derjemte skulle wara försed med Orar, hwilket wore både fördelaktigare för jordbruket och nyttigt i afseende på deras användbarhet till födoämnen, blefwo allt för ringa fourage-tillgång öfrigt till föda åt nöddige Kor, hwilka Landmannen ej kan undwara. Några egentliga anstalter till förädling af kreaturs-racerna ärowäl icke widtagne, dock saknas icke utwägar dertill, emedan flerstädes i landet hos poseffionater och ståndspersoner finnes tillgång på tjenlige Hingstar och Tjurar; men så länge betes- och foder-tillgångarna varit så inskränkta, har det också varit en slags nödwändighet att bibehålla de mindre kreaturs-racerna, hwilkas förädling också skulle mötas af den swårighet att allmogen icke kunde bereda den uppväxande boskopen tjenligt bete och foder för dess frodighet. Ladugårds-afkastningen är icke desto mindre tillräcklig för landmannen och lemnar åfwen något öfverskott till affalu i städerna, ehuru det ej full-

komligt svarar mot behofverne derstädes i synnerhet hwad Göttheborg beträffar, som har ansenlig tillförsel deraf äfwen från andra landsorter.

Det förut anförde ådagalägger wäl, att ladugårds-skötseln icke wunnit någon särdeles förbättring äfwen som orsakerna dertill. Anledningar förete sig tilwäl, att sedan Spannmålspriserna nu äro så låga och synes wara i beständigt fallande, allmogen nu mera än tillförene skall dela sin omtänka emellan Åker- och Ångsskötseln och att Bockaps-skötseln äfwen måtte blifwa wårbad, enär icke allena allmänt beqwäma tillfällen gifwas för ladugårds-efsecternas transporterande både sjö- och landwäg, utan och affättning i städerna och skärgården alltid är att säkert påräkna till priser, som åtminstone fullt motswara Spannmålswärdet.

Någon boskaps-sjuka har lyckligtwis icke warit, som werkat till menlighet för ladugårds-skötseln, på hwilken Brännwins-förbud aldrig haft icke eller någonsin kunde få skadeligt inslytande, ty sedan det är utrönt, att Potatoes är ett ganska tjenligt både föde och gödningsämne för boskap och att Spannmål, hel eller gröpad, gifwen åt kreatur, är wida mera födande och styrkande, än, sedan krafsten blifwit fräntagen, för att genom öfwerflöd och ömättligt bruk förderiwa menniskans både physiska och moraliska wäsende, kan det aldrig förenas med min öfwerlygelse, att Drank skall wara ett tjenligt ämne än Spannmål för ladugårds-skötseln.

Skogarne i Länet äro, sedan, på sätt förut nämndt wordet, de blifwit betydiligen medtagne, mycket både inifrånka och glefa. I Landwettens och Herrnda Socknar af Göttheborgs Fögderi finnes en Skogspark af Furu och Gran i större scala, tillhörig Göttheborgs Stad, hwilken af nämnde Socknars innewånare, ej annorlunda än efter behörig utsynning får disponeras. Denna Skog är dels genom Skogseldar och dels genom årliga hyggen mycket medtagen. I öfriga Fögderierna finnas också större och mindre Skogsparker uti åtskilliga Socknar, bestående till det måsta af Furu och Gran. Dessa äro enskildtas egendom och icke under recognition upplätne. Bidel och Ahl wäxer måst uti inågorne äfwen som Ek och Bok der och hwar finnes, fast till mycken oberndlighet. Skogarne äro dels samfäldte och dels lagligen skiftade. I begge egenkaperna äro de mycket medtagne, dels genom förra tidens behofwer till skärgården, dels genom Skogseldar på flera ställen och dels genom senare tider betydliche Zimmer- och Wed-affättningar, som wid Spannmålsprisernes fall funnits mera lönande. De skiftade Skogsandelarne hafwa tilwäl blifwit måst medtagne, emedan ågarne af sådane Skogsparker, som wid förändrade lägen, måst till andra affås, icke kunna annorlunda derom öf-



werenskomma, än att skogen på wiså är begagna, hwarigenom den spar-  
samma hushållningen upphört.

Andra anstalter till skogarnes wård och åter-wårt hafwa icke skedd,  
än dem landhushållnings-sällskapet widtagit, att medelst utståta premier gif-  
wa uppmuntran till åter-plantering, hwilken likwäl ännu ej wunnit mera  
framgång än, att oagadt premium för fem Tunnelands ingårdande och be-  
sänning med frön af wilda trädslag, är utståt till 100 R:de Banco, icke me-  
ra än en enda person på 10 år sig anmält till denna belönings undfående.  
Ejnlige marker finnas på flera ställen, hwilka icke till annan odling än skogs-  
plantering kunna användas. Wid sådant förhållande är bränntorf en högst  
nödvändig artikel, äfwen i åtskilliga skogs-trakter och tillräcklig tillgång der-  
på har ingenstädes i Länet saknats.

Tid efter annan har allmogen wid nybyggnader antagit ett förbättrade  
byggnadsfätt, som består af timrade byggnader af wacker utseende, täckta med  
Teegel till boningshus och dels timrade, dels af korkwirke och bräder uppför-  
de Ladugårdar med tak, ömsom af Teegel, bunden Halm, samt Halm och Torf.  
Stångfel uppföres i skogs-trakterne af träd och i skoglösa orterne, af sten.

Bergsrörelse är här i Länet ingen, icke eller kände anledningar till  
anläggning deraf genom tillgång på malmarter. Fabriker, Bruk och andre  
Näringar, som icke höra till bergs-rörelsen äro åtskillige Förutan Teegelbruk,  
som efter de städerna Götheborg och Uddewalla öfvergångne eldswådor, blif-  
wit till en myckenhet anlagde i alla orter af Länet, men nu nästan allmänt  
stå onyttiga för bristande affättning, samt sägar och qwarnar till det antal,  
som Tabellerne utwisa, finnas inom Götheborgs Fögderi, följande, nemligen:  
3:ne Olje-präpar, hwaraf den ena blifwit npligen anlagd uti Mölnadahls ström,  
och först under denna höst kommit i gång. Denna, som jemte en förut i nämnd-  
de ström warande Oljeqwarn är tillhörig en handlande i Götheborg, kommer  
alltså längre fram uti afhandlingen om nämnde stad att vidare omtalas. E-  
medlertid må här nämnas, att då olje-präskningen tillförene måste bedrifwas  
med Linfrö, som för hela behofwet införskrefs från utrikes orter, har under  
de sifförflutne trenne år, fått köpas af inrikes production allt det Linfrö,  
som för dessa inrättningar erfordrats. Nämnde Fabriksrörelse har i samma  
mån den blifwit utwidgad, warit nyttig i flere affcenden, och må här endast  
nämnas det inflytande densamma haft på Lin-odlingen, hwilken förut män-  
gastådes alldeles icke nyttjad, nu öfwas med den werksamhet, att betydliga  
qwantiteter af både Lin och Linfrö årligen kunna afytas i städerna och be-

tydliga qwantiteter af den sednare artikeln ifrån Göttheborg och Uddewalla exporteras.

2:ne Pappersbruk i Mölndahls ström, som hafwa iemtn både drift och affättning. En Cattuns- och 2:ne Wäfweri-fabriker, tillhörande Judisse Handlanderne von Reis och Magnus i Göttheborg, hwilka längre fram komma, att jemte den Commerce-Rådet Olof Wijs tillhöriga Sevelbuds-Fabrik, vidare omförmålas. Dessa begge inrättningar äro i senare åren anlaggde och inom en tid af fem år komne i full werksamhet.

Samma förhållande är med det å Elfsborgs Kungs Ladugårds ågor af Herr Lorent anlaggda mycket kostbara Porter-bryggeri, hwilket i och med detsamma, som derigenom aflägsnas, allt behof af utländsk Porter nu bereder en betydlig affättning af landtmannens Spannmåls- och i framtiden Humle-tillgångar, emedan hitintills ej inländsk Humla kunnat beagnas, i anseende till den wårdslöshet, som råder wid densammas skiljande efter afplockningen uti wiså sorter, hwaraf endast en enda är tjenlig till Porter-brygging; desutom skaffar denna Fabrik uppehålle åt en myckenhet fattigt arbetsfolk.

Äfwen finnes å nämnde ågor twenne större Skeppshwarf och trenne Repslagerier i förra tider anlagde och med fördel drifne, men nu sedan Skeppsrörelsen astagit, ganska owerkamma, till skada ej mindre för Ågaren, än den stora myckenhet arbetare, som derwid varit syhelsatte, men nu sakna nästan all nåring. Jemwål finnas så inom som utom Göttheborgs Stads område flera större och mindre Sockerbruk, Såpsjuderier och Sterkelsebruk m. m.

Några gamla Fabriker och Bruk, som inom fem år blifwit nedlagde, finnes icke, utom ett och annat Tegelbruk, samt Santesonska Sockerbruket i Göttheborg.

**Binåringar.** Då jordbruket, som förr än sillfisket upphörde, werkeligen war en binåring, nu mera, på sätt anfördt är, utgör rätta landtmanna hufwudnåringen, må fisket, deraf nära en sjettedel utaf Lånets folknummer, ehuru med knapphet och fattigdom, likwål njuter underhåll, anses, som det ock werkeligen är, för Lånets första binåring. Emellan 18 a 20,000 menniskor lefwa i Bohusländska skärgården af fiskeri-rörelsen. De bo på nakna klipper wid hafsbandet och syhelsätta sig med fiskande af Långor, Zorff, Håljslundror och Rockor från Martii månads början till October månads utgång. Dels i skutor, och dels på båtar, fångas med långref eller så kallade

Barlar årligen å Swenska och Norriska kusterne 20 a 30 mil från hemvistet emellan 20 a 30,000 walar Långor, ungefärligen lika stort quantum eller något mer Torst och circa 5 a 6000 walar Rockor och åfwen en hop Gråsk. Dessa fiskearter dels saltas till Cabillan och dels torkas och försäljes wid fiskarnes hemkomst, som sker med Skutorne hwar fjortonde och med båtarna hwar åttonde dag, antingen till i Skärgården warande uppköpare, som skeppa dem på flere af Rikets städer eller och directe i Götheborg och Väners öfriga städer. Wiså tider på året fiskas och Makrill, som dels färsk, men mest saltad försäljas i städerna. Wintertiden sysselsätta Fiskarne sig med småfiske helt nära stränderne och fånga Östron, Hummer och den fisk de för daglig föda behöfwa.

Denna med ortens läge och natur förenliga ganska lönande bindring, som gifwer kläder och föda åt förenämnde antal menniskor, drifwas på långt när ej till den höjd den borde, för att blifwa en af Rikets förmånligaste bindringar. Försummelsen bör likwål icke så mycket tillskrifwas felaktiga anstalter, som icke, fastmera den omständighet, att Fiskare af allmän fattigdom och deraf uppkommande twåna, att i hast eller genast till wanpris försälja sin wara, förfättas i sådant tillstånd, att de hwarken kunna bedrifwa fisket med den framgång tillfället bjuder eller göra någon uppoffring till försök af en inderågtiaare fiskeri-anstalt. Fiskares årliga förluster på Skutor, båtar, tacklage och fiskefredskap, härledande sig deraf att redskapen är för swag att uthärda stormarne, medtaga så förtjensterna, att ehuru ansenlige desse och synas, blifwer öfverskottet otillräckligt för föda och kläder till sådan quantite och qualite att nöd och jemmer wid somliga tillfällen kan afwärrjas.

Fiskeri-näringsen förtjenar likwål så mycket håldre uppmuntran, som ehuru wannägtigt den och skötes, inbringar densamma likwål emellan 150 och 200,000 R:dr B:o årligen.

Stor-fisket såsom det nu idkas, kan oaktadt den sålunda calculerade inkomst likwål icke fullt swara emot Rikets behof af de fiskearter, som derwid upphämtas. En utwidgning i denna handtering skulle ofelbart tillfynnda mycken rikedom och många menniskor af både quinnor och barn skulle finna en jeunn och lönande sysselsättning med Lin- och Hampspinning, Notbindande samt fiskealtning och torkning. Bohustänste Sjökusterne skulle till en otrolig höjd befolkas, oförmärkt skulle en myckenhet förfarne sjömän uppmannas i dessa plant-skolor och Riket få lätt tillgång på sjöbefaret manskap för Delogs-flottan wid infallande behof.

Till bindningar höra också frakt-förtjenster med större båtar, som uti Inlands Fögderi, winnas för transporter, dels af ortens egna Skogs-produkter och dels af Bults- och Skogs-effecter från Wermeland, hwilka idkas af några förmögnare öboer i Fårgården, samt Hemmansägare med flere wid trakten af Göttha elf. I Sunnerwikan utfalla sådana förtjenster för båtar, som befraktas att gå mellan Norrige och städerna utmed Östersjön, med Träd-wirke, Salt, Sill, Kalk och Spannmål m. m., hwarigenom desse, då olyckor för dem icke inträffa, hafwa sitt fullkomliga uppehälle. I Norrwikans idkar allmogen ingen annan sjöfart än med Wed och Tegel-fragter af landets egna production till Götcheborg och andra inhemska städer, samt något Brädfragter, emellan Norriska och Danska hamnar.

Samling af färgmossa har och varit ett näringsmedel för den fattigare delen, men likwäl ansenligen minskats.

Biskötseln har i sednare åren mycket tilltagit.

Allmogen i Landwettens och Härryda Socknar bereder sig genom Skogs-effecters förädling till lagg-kärl, Skeppswirke, åror och stigar, nödigt understöd för sin bergning, och Skatternes utgårande, som af deras swaga Hemman ej kan erhållas och i Ulfvins Socken af samma Fögderi äro flere som bygga båtar.

Tjåra och Kol-bränning, förhafwes wäl något i Norrwikans Fögderi, fast högst obetydligt; men Pottaska och Salpeter-tillwerkning har ingenstädes i Länet wunnit framgång.

Linne- och Ulle-wäfnaders tillwerkningar hafwa på några år ansenligen tilltagit och idkas med insigt. Utom en del af Götcheborgs och Droust samt Tjörns Fögderier, der en mera laxe åfwen i Klådedräkten fått inrota sig, är det sällsamt i de öfriga Fögderierna att finna någon som klåder sig med annat än hemmawäfde tyger af Wademaal, Fyrtråd, Bomull och Flanell. Wackra Bomulls- och Linne-dukar wäfwas åfwen, hwarmed behofwet af andra orters tillwerkning ansenligen minskats och skall otwifwelaktigt snart alldeles upphöra, då tillwerkningssättet å Handlanderna von Reis och Magnus's Wäfweri-fabrik wid Götcheborg hinner utspridas mera jemnt bland allmogen.

Bullarens Härad i Norrwikans Fögderi är den enda ort i Länet, som genom forslande kan påräkna någon förtjenst wintertiden och består denna

denna uti transport af Plankor och Bråder, som tillverkas å de inom Häradet belägne sägar, men i anseende till aflägsenheten från städer och besvärliga vägar öfver Berg och Bjallar, kan detta förslande ej verkställas utan på godt stadsföre.

Vinterskjoldandet består uti Vårdsredskaps tillverkande, sedan trösket är fulländadt hos jordbrukaren och uti Fiskesidkande wid stränderne samt Fiske-redskaps färdigande af Skärgårdsallmogen.

Engen näring finnes i Lånet, som underhålles af något allmänt understöd, utom det, att, enligt Eders Kongl. Maj:ts nyligen gifna Nådiga förordnande, en ny sällskap eller så kallad försöknings-not är förfärdigad till sällskapet upphjelpande på allmän bekostnad för Skärgården, hwilken nu gifwer understöd åt flere familjer, samt fredar åtminstone för den förebräelsen att med liknöjdhet anse försök till tidigt upptäckande af det efterlångtade och förr eller sednare troligen inträffande fisket af större säll.

Handeln i Lånet. Denna består förnämligast uti Spannemål, Vin och Linfrö, något Victualie-waror af Kött och Fäsk, Smör, Ost, Ägg och Honing m. m. Skogs-effecter hufvudsakligast af Wed, emedan handeln med Plankor och Bråder, dels i anseende till försämrad conjunctur för affättningen deraf och dels för minskad Skogs-tillgång i senare åren mycket aftagit. Utom dessa waror, som utgå från fasta landet, försäljes från Skärgården betydliga partier saltad och torklad fisk af Salt- och Epil-långor, Cabiljau, Gråsil, Kläckor och Macrill, samt färsk fisk af mångfaldiga slag, hwaraf må nämnas Hummer och Ostron, samt något säll, merendels af mindre sorten, och till sådan obeändlighet, att saltning deraf i Skärgården icke anses lönande.

Landtmanna-productionerne föras dels sjö, dels landvägen, och Skärgårdens fiskwaror transporteras sjövägen till städerna i Lånet och förnämligast till Göteborg, der säljare aldrig sakna afnåmare.

I afseende på inre handeln finnas icke några speciele författningar för Göteborgs och Bohus Lån; men till rörelsens upphjelpande äro anlaggade erforderliga vägar och utom de flere märknader, som ärligen hållas i städerna, finnas trenne märknads-platser å landet, nemligen Örebro i Norrwikans Fögderi, Sanden i Sunnewikan och Tjusthls hufvud i Inlands Fögderi.

Lånets innewanare drifwa sjelfwa ingen gårdfari-handel; men den som blifwit tillåten till understöd för allmogen i sju Häraden af Elfsborgs Lån,

har, oaktadt alla de 'infränkningar deruti', som Kongl. Kungbrefsen den 5 Junii detta år förefriswer, likwål mångestådes äfwen inom detta Län, hos allmogen befordrat ett skadeligt öfwerflöd, genom det att åtskillige Tpaer och Klådespersedlar utprånglas medelst lemnad credit, och lockande beskrifningar huru på andra ställen brukas.

#### 4:o Politisk Sörfattning.

**Kammar-Verk.** Å nyo skattlagde af öde upptagne eller i ödesmål förfallne hemman finnas icke i Götheborgs och Bohus Län, men å den uti Inlands Fräkne Hårad belågne Krono Hårads-allmanningen Brestjället äro trenne nybyggen upptagne, å hwilka innehafwarne ännu njuta frihets år.

Hemmans-lyfningar hafwa å slättbygden och inne i landet icke blifwit utsträckte till någon skadlighet. I skärgården är den mera utwidgad; och ehuru dessa åboers råtta näringsfång icke grundas på jordbruket, kan likwål en oinfränkt hemmanslyfning icke eller der wara nyttig, serdeles, som Bohusländska Hemmanen i allmänhet och skärgårdshemmanen i synnerhet hafwa ringa ågor och dessas lyfning i  $\frac{1}{20}$  delar, som är verkelig händelse på flere ställen, hwarken för deras brukare eller för det allmänna kan medföra någon fördel. I öfrigt wägar jag härwid åberopa det underdåniga utlåtande angående hemmanslyfningar, som jag den 24 October 1821 afgifwit.

Storstkiftes och enskiftes delningar, hwaraf de förra nästan allmänt förut blifwit verkställda och de sednare, som redan några år blifwit nog allmänna, hafwa wisat god werkan på den tilltagande odlingen, hwaremot skogarne blifwit mycket medtagne, dels för bebyggande af enskiftade lotter och dels af den orsak, som under rubrique Skogar, ofwan är anfördt. Flere hemman hafwa likwål så förmånliga storstkiften att förändring till enskiften icke fordras eller bereder större nytta.

Bruk och Wattuwerk med sådan rättighet till wattu-uppdämning, som werkar till olågenhet för landets odling, finnas i Droust och Tjörns Riggderi twänne, nemligen: Wåseröds och Ålgårds Odal mjölgwarnar, hwilka ei i ringa mån skola medföra skada för odlingen af den jord, som är belågen ikring den så kallade Källungeröds och Gridsby sjöar. I Sunnerwikans Riggderi och Häby Socken belågne Torps mjöl- och säggwarnar, medföra wäl genom wattu-uppdämning stundom skadeliga fölsders men efter Domstols beslut får wattnet der likwål ej uppdämmas öfwer en wiff höjd.

Då tabellen för landet upptager hemmanen i länet till deras antal, natur och disposition, äfvensom lägenheter, bruk och qvarnar m. m. och här icke finnas några hemman, lägenheter eller verk af olika natur, kronan tillhörige, återstår att wisa anslagen till fremma stiftelser; hwilka äro följande, nemligen:

### I Sunnerwikans Fögderi:

1:o Nbn Säteri, med Loftestad, 4 $\frac{1}{2}$  mantal och 65 $\frac{1}{2}$  hemman, donerade dels af Krongl. Maj:it och Kronan och dels af Fru Hwitfeldt till Götteborgs Gymnasium, och

2:o Verustade Säteriet Gullmarsberg, 2 mantal med underliggande 7 $\frac{1}{2}$  hemman i Ekredswiks Secken, samt  $\frac{7}{8}$  delar i det så kallade stora Sägbruket i Öhrelshs elf, Håby Socken, som framlidne Großhandlaren N. Knape Hansson, donerat till Gustafsbergs Bårhus-inrättning wid Uddewalla.

### I Droust och Ljörens Fögderi.

Sundsby Säteri med tillhörande hemman, tillsammans 52 $\frac{1}{2}$  mantal, som äfwen Fru Hwitfeldt donerat till Götteborgs Gymnasium.

De i Tabellen upptagne Mjöl- och Sägqvarnar äro dels skattlagde, dels husbehöfsqvarnar och lego-sågar, om hwilka sistnämnde skattlägningsundersökningar äro började och komma att fortsättas med ordinarie Tingen i Länet.

Skattlagde Lägenheterne hwilka utgåra dels jordeboks-ränta, dels endast Krono-tionde, höra i det nästa under skattlagde hemmans byamål och de oskattlagde, utom de på Krono-allmänningen Brestellet upptagne Nybyggen äro bestämde till och uppräjde på beståda hemmantal.

StatsBidragen hafwa de år, då landmanna-producter med lätthet, och till ett värde, jemförligt med utgifterna kunnat realiseras, utan swårighet utgått, men nu, när landmanna-warer äro i så lågt pris som de flere år varit, ökar det nödvändigt trygden af allmänna onera. Dese äro wiseligen i hela Bohus Län, hwad grundräntorne beträffar, som utgå utan förwandling efter jordeboks värdie och i afseende på Kronotionden, som bestämdes efter den öpnna åker, som år 1694 war i bruk, likasom hwad mantalspenningarne widkommer, hwilka utgå efter 8  $\frac{1}{2}$  personen af allmogen, lindriga för Länets jordbrukande skattdragare, i jemnförelse till de fleste öfriga Länen i Riket; men deremot är bewillningen efter 1:sta Artikeln, hwilken

uffingen måste betala lika med millionären, för Skärgårds-allmogen kånbar; och denna i förening med de afgifter, som efter öfrige Bewillnings-artiklarne skola utgå, så wäl personelt, som för hus och kojor, må ostridigt anses såsom en ihjynnerhet Skärgårdsrörelser widlädande tyngd. I öfrigt är emot det på författningar grundade sättet för stats-bidragets utgörande, icke annat att anmärka, än hwad här nedanföre wid åtskilliga onera kommer att sägas. Hwad den Kronan och Embetsmän anslagne Lionde- och KånteSpannmålens forskande angår; så äro Götheborgs, Inlands och Sunnerwikans Fögderier, som få leswerera KronoSpannmålen, antingen i Götheborg eller Uddewalla, icke synnerligen onererade genom berörde transport; men Droust och Tjörns Fögderi, hwars hemmansägare måste med Hästar och foder färdas öfwer ewånne Fjorðar innan de hinna fasta landet för att komma till nämnde städer, hafwa deraf mycken olågenhet och skulle beqwåmligare kunna leswerera sin Spannmål å Carlstens Fästnings-magazin, emedan de flesta af nämnde öboar hafwa del i båtar och således utan swårighet kunde föledes dit transporterat Spannmålen den tid på året, som watten wore segelbart. Norrwikans Fögderi har likwål största tyngden af Spannmålens forskande till Uddewalla, såsom närmaste Krono-magazinet i Länet, dit allmogen från wiså trakter har 10 a 11 mil och de närmast belågne omkring 5 mil.

Ojemnhet i tyngder uppkomma jemwål derigenom, att uti Norr- och Sunnerwikans, samt Inlands Fögderier, hwarest finnes både Soldate- och Wårsmans-håll, äro de förre drygare beskattade än de senare, hålft Kust- och Soldat-rothållen i allmänhet bestå af endast 1 helt mantal, men hwarje Wårsmansrote deremot har 2, 2½ och 3 hela hemman. Skjutsnings-beswåret i Länet är så fördelt, att det i möjligaste måtto utfaller lika på alla, utan afseende på deras närmare eller fjernare belågenhet wid allmänna wågarne; men Krono-bresdragarne, hwilka i fredstid endast njuta befrielse från Krono-skjuts, äga deruti en alldeles otillräckelig ersättning för den under nämnde tid, emot skjutsning, ojemnförliga mödan. Detta beswår omflyttas wäl i görligaste måtto på hemmanen, men likwål blifwer denna regel alltid sakligt, när afwikelser med nämnde flyttning, från de wid allmänna wågarne till in i landet belågne hemman, skulle i dubbelt afseende förfela ändamålet.

Inqwarteringar; som alltid ske närmast Gåstgifwaregårdarne, träffa måst de derintill belågne hemman, och ehuru den utspisning och fouragering som inqwarterings-gifwarne böra lemna, af Kronan betalas, utfaller detta onus alltid med kostnader och beswår, emot hwilka de aflågnare hemmanen icke hafwa motswarig tyngd.



Beräkningsmethod, hwarefter wårdet af de i tabellen för landet uppförde onera blifwit funnit.

Allmänna Kronoftefogorne och Bewillningen äro uppförde efter fördebok och senaste års räkenskaper.

**Indelte Knektellunderhållet.** Soldatrustningen, oberäknad Dragon Hästevacancen, 2½ tunna Råg, och 2½ tunna Korn, som i tabellen är uppförd bland de till Kronan utgående ständige räntor, belöper för de Kongl. Bohus Läns Regemente tillhörige, gemenligen af endast ett mantal bestående Soldat-rotar i Norr- och Summerwikans samt Inlands Fögderier till högst 61 R:dr Banco af hwarje och till 98 R:dr 32 s. B:o för hwarje af twenzne hela hemman bestående Elfsborgs Regemente tillhörig Soldat-rote uti Götheborgs Fögderi.

Wätsmans-rotarne, som bestå af minst 2, högst 3 mantal hwarje, äro efter oternes olika belågenhet i afseende på skogstillgångar och det mera, anseende, att i Wätsmanshållning med Lorp, Beflädnad och Afsoning m. m., för hwarje numer utgåra från och med 50 till och med 64 R:dr Banco.

**Clericie Statens Underhåll** utgör i Bohus Län enligt 1722 års fastställda förening, hvari hemmansägare blifwit fritagne från den i Gamla Sverige utgående Omwick-tionde och betala, utom Lionde-kornet, som utgå in natura, alla öfriga Prest-rättigheter efter ett då afsett nu ringa och obetydligt wårde. I Säfwedahls, Åskims och Östra Hisingrs Hårader, utgåras Prest-rättigheterna efter de derom för Gamla Sverige utkomne Författningar eller särskildt träffade Föreningar emellan Pastores och Församlingarne. Besagde underhåll infaller i Bohus Län öfwer hufwud så, att för hwarje helt hemman derstädes utgåres rättigheter till Kyrkoherden i wårde af circa 10 R:dr Banco af hwarje helt och proportionaliter af de mindre hemman och i nämnde Hårader af Götheborgs Fögderi, der föreningar i alla Pastoraterne äga rum, betalas från och med 10 till och med minst 8 R:dr B:o af hwarje helt hemman till Pastor, som desutom både der och i Bohus Län af Lorpere, Fiskare och Strandsttäre har dagswerken Fisk och Offer, beräknadt till 1 R:dr Banco å hwarje matlag.

Capellanen får i offer och andra inkomster af hwarje helt hemman ungefärligen 3 R:dr 16 s. Banco. Och öfrige Kyrkoherden cirka 1 R:dr 32 s. af helgården.

**Fattig- och Sörörjnings-kostnaderne** äro beräknade i värde efter de olika sätt, på hvilka de utgöras. På en del ställen erlägges 3 tunnor Korn af hvarje helt hemman, på andra orter endast en half tunna dito och somligstades wandra de fattige, hemmanen emellan, och hämta sin föda för dagen.

Kongs- Krono- och Hållskjuts anses, i anseende till förspilld tid, orsaka en förlust på hvarje längre eller kortare skjutsning af 32  $\text{ß}$ . D:o.

Wäghållning och snöskottning till Tolf Karle- och Tolf öke-dagswerken af hvarjt hemman.

Kyrko- och Prästegårds-byggnad kan ej annorlunda beräknas än efter en contant summa som årligen upptages på hemmanet till 3 R:dr 24  $\text{ß}$ . Banco.

Lings- och Fånghus-byggnader 2 R:dr 24  $\text{ß}$ . dito.

Inqwartering, som ej för år kan bestämmas, anses likväl i hvarje påkommande tillfälle medföra en förlust af 6  $\text{ß}$ . för hvar inqwarterad Karl, och 3  $\text{ß}$ . för hvarje häst, utöfwer durktogsersättningen.

Skallgång beräknas till 4 dagswerken af hemmanet årligen.

Krono brefbåring medförer tidspillan öfwer hufwud 2 dagar i weckan efter markegångspris.

Kyrko-tionden utgöres i de tre Hårader, som höra till Gamla Swerige åfvensom i Hjertums pastorat i Bohus Län, såsom Jus patronatus, in natura eller efter markegångs-pris, men i öfriga delen endast efter 24  $\text{ß}$ . Lunnan.

Hårads-räntor, Brännwins-afgiften och Cerkhus-medlen, som tabellen ej utwisar, äro upptagne efter räkenskaperne, likså Djelne-penningar, Vätsmans-vacance och mötes-afgifter.

**Politie.** Till ordning och sedlighetens widmakt hållande, äro, jemte allmänna författningarne derom och de beslut, som af Konungens befallningshafwande samt wid HåradsRätter och Socknestämmor widtagas, ordningsmän inom hvarje Socken tillsatte, och med instruction försedde, hvilka i den mån de winna erfarenhet i detta nyligen tillkomne syflande skola ju längre, desto bättre, befrämja ändamålet dermed.

### Scholor. Uti Gøtheborgs Føgderi finnas:

1:o En genom ensfilte sammanskott grundlagad och underhållen fattig Fri-Schola på Elfsborgs Kungsladugårds ågor, invättad i sednare åren efter Bel-Lancasterfse metboden och denna underwisnings-anstalt består af en pedagogi. De underwiste barnens antal utgør nära 200.

2:o Framlidne Directeuren Martin Holtermans Scholå-inrättning i Fackbergs Socken, hwarest några och 20 barn få underwisning.

3:o En i Säfwe Socken, på dertill gifwen fond af framlidne Herr HofRåttisRådet J. Stjerncreuz, åfwen på Lancasterfka sätet invättad och underhållen Schola, hwarest 20 barn underwisas.

4:o Har Boktryckaren Sam. Norberg ådelmodigt åtagit sig, att på egen bekostnad uppbygga ett rymligt Scholå-hus i Mølnadals by af Fåfbergs Socken och att för der tillåmnad underwisnings-anstalt efter Lancasterfka metboden, anslå nödige medel. I öfriga delen af Lånet åro Scholå-anstalterne på swag fot; emedan de bestrides merendels ambulatoreskt af gamla affsedade frigsman, orkeslösa sjöman, samt misshelade Scholå-gøfar och Studenter..

I allmänhet må anmärkas, att allt, som hører till Underwisnings-werket på senare tider wunnit betydligt, sedan stiftets närwarande Biskop med sin sällsyna werksamhet kraftigt följt deså till allmän fördel så ångelågne anstalter.

Underwisnings-werk för allmänna sòider gifwes icke, dock år det otwifwelaktigt, att den Fabrik, som Handelshuset von Neis och Magnus i Gøtheborg invättat och hwilken uti afhandlingen om nämnde stad, kommer att onitalas, sprider bland qwinnofönet, åfwen på landet, en gånfka nyttig insikt i wåfnadskonsten.

Hållsowårds-Comiteer åro ånnu icke allestådes i Lånet tillfatte och de som finnas, så nyligen organiserade, att sòljderna af deras åtgård ånnu icke hunnit utwecklas. Emedlertid bestrides Låkare-wården af Lånets twånne Provincial-medici med biråde af Prästerfkap och Kyrkofönd, samt twånne i orten stationerade BataillonsLåkare af Kongl. Bohus Låns Regimente.

Fattigförsøringena tillgår i allmänhet på sätt förut nämnde åre; dock finnes på Elfsborgs Kungsladugårds ågor i Gøtheborg en fattigwårdsanstalt för

Der warande Rufförfamlingar, till hvars upprätthållande Församlingarnes innewånare årligen taxeras och betydliga årlige tillfötter åfwen fke från sjömanshus-cassan. I likhet med Götheborgs stad förwaltas denna inrättning af en särskild Comité. Denna Inrättning är af den wäladrande egenfkap, att af tusendetals menniskor, som derifrån njuta sitt underhåll, få alla arbetsföre fattige jemn slyfålsättning emot mat eller betalning.

Gästgifmerier och Färisställen finnas efter behof allestädes i Lånet med erforderligt anslag af Reservo-fkjurs till de förra, och åfwen Hållfjurs, der så någon gång är af nöden; dock må här nämnas, att färdandet öfwer twånne Färjor för att komma till Bohus Lån, är för resande beswårliat. För öfrigt efterleswes Gästgifware-ordningen. Anstalterne till rofdjurs utrotande bestå hufwudsakligast uti warg-gropar, råf-saxar och gewår, som allmoagen nyttjar till Råfwars utöbände, samt skallgångar, hwilka, bättre än nu fker, skulle uppfylla ändamålet, om den till skallgång uppbådande allmoagen ståldes under militär-befål i corporalffkap med soldater emellan som skarpskötter; ty Krono-betjeningen, som är af ringa antal, hinner ej wara allestädes, och skogwaktares tillsyn är otillräcklig. I Sunnerwikans Fjögderi göres nu årliga sammankötter till Jagt-Cassa, hwarförntan der betalas rofdjurspengar wid skadedjurs döbände utan skallgång. I Norrwikan är för wisa år den öfwerenskommelse träffad med ÖfwerJägmästaren, att han mot en afgift af 32 f. Banco för år af hwarje helt hemman, besörjer så kallad Luddring, hwarigenom allmoagen är befriad från allt widare onus i den wågen.

### 5:o Städerne i Lånet.

Götheborgs Stad, belågen wid utloppet af Göttha elf, samt grånfande på Landsfjörne till Bohus- Elfsborgs- och Hallands Lån, har i detta och flere afseenden det lyckligaste handelsläge. Dess folkmångd af bägge könen är 9562 mantalsfrijne och 6306 mantalsfrie personer och handels-classen utgör ett antal af 353 stycken.

Wika så florerande denna stad förut warit både i handel och andra närningar, så wanmåktig och inifrånkt har den under senare åren blifwit i alla yrken.

Såsom orsak härtil må räknas, att staden inom en tiderymd af 30 år blifwit genom eldswåder helt och hållit i aska lagd; att dess prydeliga återuppbyggande i enlighet med nådigst fastställd byggnads-ordning, till större de-

len

len verkställb under den dyraste byggnadsperioden, dragit oberäkneliga Capitaler från både Handelsrörelsen och andra Näringar; att så wäl Sillsiffet som Gamla Ostindiska Handeln, de för hela Riket men i synnerhet för Gøtheborg och orten deromkring offattbara beståndspållor, alldeles upphört, icke att förtiga de betydliga Capitaler, som legat i stora, med kostnad, anlaggda Skärgårdswerk, men genom Sillsiffets slut gått nästan helt förlorade; att de i senare tider verkställde expeditioner på Wäst- och Ostindien jemwål misslyckats; och sluteligen till råga på allt bekymmer den senaste och största olycka, som någonsin öfvergått denna Stad, den nemligen, att i en tidpunkt, då Gøtheborgs Stads innewånare innehade ett Capital af icke mindre än en million 300,000 R:dr R:co i Gøtha Canal-Verlags Actier, Författningen om Disconternes upphörande och hastiga realiserande utkom, hvarigenom icke allenast besagda Actier kommo i största wanwårde, utan forcerade inbetalningar af Disconternes utesående fordringar widtogos. Följderna häraf, då, efter en högt florerande rörelse, betydliga både in- och utländska skulder widlädade Handel och andra Näringar, men ingen lålla gafs, der, mot redbaraste säkerhet, medel kunde erhållas till deras betäckande, måste naturligen blifwa som de ock olyckligtwis blefwo, Banquerotter och misstroende i penninge-transactioner samt en afstannad handel och rörelse.

En myckenhet af Stadens redbara Handels och Handtwerkshus hafwa wäl blifwit olyckliga offer för dessa widrigheter; men så kånbara verkningarne deraf warit för den öfriga delen af Samhället och så swaga utsigterne för Handel och rörelse ännu äro, tillförser sig detta Samhälle, genom Eder Kongl. Maj:ts Nåd och wisa anstalter, att blifwa upprättadt från sin hotande undergång; under hwilken förhoppning det samma också användt alla ansträngningar, för möjligaste widmagthållande af sina Näringar; och hwad nu Gøtheborgs hufwudsakliga Näringsgång, Handeln beträffar, så, om det är en afgjord sak, att för några år tillbaka Importen af främmande waror i Gøtheborg öfwersteg Exporten af Swenska producter, bestående hufwudsakligen i Jern, Tråwaror, Fisk och Tjära; så kan nu med lika mycken wisshet ett motsatt förhållande antagas. Införseln af Östersjö-producter, Spannemål, Lin, Linfrö, Talg och Hampa har, i anseende till inhemska productionens tilltagande, betydligen blifwit minskad, med undantag dock af de senaste Artiklarna, utaf hwilka Talg i myckenhet erfordras till de i sednare tider inom Riket anlaggde Såpe- och Twålbruk och Hampan ännu fortfar att wara en wårt, åt hvars odling man sig icke har serdeles öfwerlemnad. Från Holland derifrån i förra tider hitseppades en myckenhet Lin- och Rosolja, Papper, Ost, Smör, beredt Läder med flere waror, behöfwer Sverige nu

mera nästan intet deraf; men deremot har importen af en annan artikel tilltagit nemligen Ull, som från Danmark i myckenhet hitkommer, men hwaraf behofvet åfwen kan minskas och slutligen förswinna genom kunnige och driftige Landtbrukares omsorg för Färafwelens förbättring och utwidgande. Importen af Colonial-wahror har till större delen skedd från Norra och Södra Amerika, England, Hamburg och Köpenhamn, och Engelska Bomullsgarnet har i sednare åren här blifwit en ganska betydlig import-artikel.

Naturen af Stadens Handel är mera passif än actif och Transito-handeln nu snarare en skuggbild, än en verkelig förmån, enär Amerikanska Skepp, ej sällan hit configurerade, i anseende till penningebriften måste sakna affättning samt nödgas affegla till Hamburg och Köpenhamn derifrån Götteborgs Handlande sedermera styckewis måste införskrifwa för långt högre pris samma Last, som kunnat fås för wida lindrigare betalning, om nödigt Capital här å stället ej saknats. Såsom en olyckelig följd häraf, oberäknadt den förlust i allmänna intraderne, som Kronan och Staten häraf lider, är farhogan för Skeppsrörelsens totala förfall. Stadens Skeppslistor gifwa i detta fall det beklagligaste förebud, då minskningen i denna rörelse är efter annat uppgått till sådan betydlig het, att då den samma år 1817 besteg till ett Lästetal af 15,018½, har den för innewarande år ej utgjort mer än 8384 Läster. — De orsaker som också i betydlig mon jemte penningebriften bidragit till Skeppsrörelsens så förwånande minskning, skola här efteråt omtalas.

Denna brist på erforderliga Capitaler, som den utländska Handelskräfwer och hvars högre eller lägre ståndpunkt beror uppå användandet af National-förmögenheten, på landets Natur-rikedom, på riktingen af dess production och konstfrit, uppå kunskap, drift och sann Handels-ésprit samt ändteligen på Landets Geographiska läge och Politiska förhållandet med andra Stater, är, som förut finnes anfördt hufwudsakliga orsaken till det årliga afstynnande uti Götteborgs Handel och andra deraf beroende Nåringar, som inom en tiderymd af åtta år ågt rum. Motgångar wid större och widsträckt planers utförande måste naturligtwis hafwa åstadkommit, att Capitalisterna håldre använda sin förmögenhet i en rörelse, hwilken, om den icke är särdeles lönande, åtminstone är säker; och hufwud-capitalet användes således långt mera till förskottet på Rikets Export-artiklar och till Bergshandterings drift, än på den egentliga handels utöfning och liflighet, eller rättare sagt, man drifwer mera Commissions- än proprie-handel. Om sådant å ena sidan, när det öfwerensstämmer med oklanderlighet i den enskildtas på säkerheten grundade Calculer icke medförer skada för det hela, kan det dock å den andra icke bestridas, att ju de fördelar, hwilka genom begge yrkens drift,

wid tillgång på tillräcklig fond, kunde tillskyndas Staden och Riket, skulle vara ojemförligt större, men hwilka nu måste försaklas, hwarigenom alla Näringar förlora.

Wid den tid, då Silleskiftet upphörde saknade Göttheborgs och Bohus Län till utförsel nästan all egen product, men ehuru stor förlusten af denna wigtiga Näring för Riket och för orten än war, har dock uppå densamma följt icke allenast en utwidgad tilltagande förkofran af åkerbruket, utan och både en stigande moralitet ibland Skärgårds-allmogen och en allmännare omtänka, att öfwerlemna sin werksamhet äfwen åt andra Näringar. Framstegen i jordbruket hafwa i den mån lyckats att Länets, sedan år 1817 haft ett ärligt öfwersekt af egen Spannmål, som dock i förra åren warit högst o-tillräcklig för des stora folkmängd; hwarförutan i stället att Vinodlingen förut warit ett inom provincen nästan oländt yrke, densamma så wäl i detta, som angränsande Län, nu mera så tilltagit, att då, exempelwis att anföra: uti ett ej långt ifrån Göttheborg i Mölndahls ström anlagt Olje-lageri år 1817 måste till Olje-präfningen från utrikes ort införskrifwas hela behofwet af Linfrö, har denna inrättning år 1821 fått köpa allt sitt Linfrö från inrikes orter till ett sammanräknadt belopp af 2407 tunnor 8 kappar, samt att då år 1817 från utrikes ort till Göttheborgs Stad ankommit 90 Amar Linolja och 394 Skepp. Lin, samt 1301 tunnor Linfrö, har år 1821 inkommit endast 9 Amar Linolja och 6 Skepp. Lin, men icke det ringaste Linfrö, hwar emot sistnämnde år endast från Göttheborg blifwit exporterade 350 Pisp. Lin, 1602 tunnor Linfrö, och 796 kannor Linolja; och då det är gauska säkert, att Vinodlingen än mera utwidgar sig, har man den säkra förhoppning, att dels genom åtgärder från Landtshushållnings-Sällskaperne, dels och andra underwisingar, den erfarenhet jemwäl skall winnas, hwarigenom nödig och användbar Rudimaterie för finare Linnewäfnader beredes, icke att förtiga ölad tillgång på Linfrö och den deraf blifwande följd, att Linolja blifwer en wäsendilig Swenssk Exportartikel.

Göttheborgs Stad har ingen synnerlig export af Skogs-effecter från fringliggande trakter. Utseppningen deraf sker, på sått längre fram skall wisa, måstabels från Uddewalla; och de Victualier, hwilka kunna vara att aflåta finna affättning i städerna för innewånarnes behof, äfwen som för skeppsprovanteringen. För öfrigt produceras i Länets till betydlig export ännu ingenting annat än Bergmosa och Enebår, hwaraf ansenliga partier för några år sedan affseppades, men mosan är nu till måsta delen medtagen och enebår utrikes mindre efterfrågode, så att exporten af dese artiklar nästan helt och hållit afstannat. Deremot har exporten af Kummin öfats till den grad, att, då år 1820 endast affseppades 2605 Pisp. har 1821 utseppning

deraf uppgått till 5336 $\frac{1}{2}$  Risp. Ringon, en i orterne kring Göttheborg och Åfwen i Bohus Lån wildt växande bårfort har också i senare tider blifwit en exportwara.

Förnämligaste affättnings-orten för Lånets öfwerflotts-producter är Göttheborg. Från hela Bohus Lån hitföres Spannmål dels sjöledes, dels landwägen; och saknas derå icke affättning, emedan Bohusländska Spannmålen är ganska god och wida bättre än den Skånska, af hwilken, så wäl som af Brännwin från Skåne, tillförsetu sedan några år sig märkeligen minskat. Utom ett par försök, anställda för twänne år tillbaka, då Sådespriserna i England stego till den höjd, som der tillåter Import af utländsk Spannemål, har icke någon privat Spannmåls-export från Göttheborg till utrikes orter ägt rum; Och icke eller skall något företag af dylikt egenkap kunna ske, eller någon direct Spannemåls-handel komma till verkställighet, så länge Kongl. Allmänna Magazins Directionens Spannemålsupphandlingar och Skeppningar fortvara, genom hwilka all privat speculation uppå sådan handel måst upphöra och Possessionaten samt Landmannen nästan endast på KronoMagazinerne i Provincerne finna affättningsställe för deras Spannemål. Om detta upphandlingssystem widtoges för att efter FilialDisconternes upphörande, lätta och upphjelpa penningörefsen i Landet och om det samma för ögonblicket medför någon lindring uti Landmannens penningbehof; så torde dock, då detta system måst allt mer och mer aflägsna all häg och tanke hos enskilda personer på Spannemålsupphandlingar och handeln med denna production således exclusift förhafwas och idkas af Kongl. Magazins Directionen, Landmannens fördel derigenom icke vara beredd, emedan de många tillfällen för affättning som den enskilda speculationen tillförne öppnat, måste af nämnde orsak förswinna i och med upphörandet af en handelsgren, hwilken just i sin möjliga allmänhet haft både sitt bestånd och nytta och hvars gagn för öfrigt blifwit genom Kongl. Förordningen den 31:sta Augusti 1815, erkänt och bekräftadt; och må till bewis att Landmannen icke saknat affättning af sine productioner hos de Handlande i Göttheborg här anföras, att endast af den Artikeln Fiskwahrer, har, utom de betydliga partier, som consumerats i Staden och Orten här omkring, enligt Tull-Journalerne exporterats härifrån måst till Inrikes orter, under loppet af innewarande år, så betydliga quantiteter, att deras värde, efter här gällande priser uppgått till circa 60,000 R:dr Banco.

De waror, hwilka från andra Lån komma till Göttheborg, för att här utskippas, bestå förnämligast i Jern och Trädwaror, Mun, Koppar, Glas



m. m. Sedan Staterne i Europa begynt följa den principen, att allt hwad möjligtwis kan tillverkas eller åstadkommas inom ett Land, icke bör köpas af främmande, äfwen om sådant skulle tillwägabringas medelst uppföringar för det allmänna, medelst förlänta Monopolier, hög Tull m. m. eller ock medelst ett totalt förbud emot införande af en bättre eller mindre dyr utlånsf vara; Sedan handeln blifwit betungad med en mängd olika afgifter; Sedan Tolagen i Götteborg ensamt uppgår till omkring 50,000 R:de D:co om året: Sedan Skeppsumgälder, Convoy-afgifter, Wäl- och Forsafgifter, Fyrpenningar m. m. blifwit i de Europeiske hamnarne ganska drögt förhöjde, såsom exempel hwarpå må anföras, att Tonnage-afgifter i Spaniska hamnar nu är bestämde till En Pesos per Tonn och i Frankrike till 5 Francs per Tonn för ditkommande främmande Fartug med undantag af dem som lasta Salt; Så är det lätt att finna det Swenska Handels och Sjöfartens trefnad ej kan vara stor. Den som för egen räkning will speculera med Nikets förnämsta Export-producter på en Europeisk hamn, arbetar i de fleste händelser troligen mera för andras än sitt eget Intresse, ty om icke ren förlust af ett sådant företag uppstår, blifwer resultatet åtminstone föga uppmuntraende; Och hwad Sjöfarten angår, så skall det befinnas, att umgäldernas mångfaldighet i förening med de oundwikeliga utgifterne till Folks Hyror, Proviand och Assurance ofta öfwerstiga hela fraktsbeloppet, hwaraf följer att det obestånd, hwaruti denna högst wigtiga Näringsgren, dels af dessa orsaker och dels för penningbristen är efter annat iräklat, till den betydliga grad, som förut omförmåld är, skall än widare tilltaga, ehuru både provianten och alla till Skeppsbyggnad och Skeppsutredning hörande ämnen, med undantag af Hampa, åro, jemte slielwa Hyrorna uti wida mindre pris än utrikes.

Trådvarn-utskifningen sker från Götteborg förnämligast till England. Dit afgå de bästa kvaliteterna. I Holland, Frankrike, Spanien och Portugal är man mindre nogräknad, och betydliga Exporter af allahanda Skifningsbart wicke hafwa dit blifwit företagne.

Irrikes Communicationen har blifwit ganska mycket lättad genom den fraktfart, som befordras och wettställes med SkärgårdsAllmogens Båtar och Farkoster. Efter TrollhätteCanals öppnande och sedan Sillskifet upphört, har denna fraktfart ansenligen tilltagit och utgör nu en hufwudsaklig Näringsgren för nämnde allmoges bergning, hwilken man hoppas se ännu mera utwidgad, sedan föreningen emellan Wennern och Wetteren nyliken blifwit lyckligt fullbordad.

Sedan förhållandet med Göteborgs Stads Handel är uti det föregående ådagalagd, förekommer nu att meddela yttrande om Stadens inflytande på Landets Cultur, Naring och Konflikt.

Till Städernas ändamål hörer att de skola vara ett viktigt verktygsmedel för NationalProductionernes befrämjande och landtbrukets flor, medelst öppnadt tillfälle, dels för affättning af dessa productioner och dels för tillhandahållandet af de förnödenhetsartiklar Landtmannen behöfver; Göteborg svarar fullkomligen häremot; Och Landtmanna-producterne både inom Lånet och åfven från aflägsne Provincerne finna här en jevn och oafbruten affättning, som ock föranledt den otroliga tillväxt Jordbruket uti de Staden omgifwande orter uppnått. Göteborgs Stad har alltid, åfven under senaste bekymmersamma tidehvarfwet ådagalagt utmärkt enighet i befrämjande af allmänt och enskildt mål; Och när under en tidpunkt, då genom Disconternas indragande med de förut om förmålte 1,300,000 R:dr, CanalActier inbegripne, säkerligen inom denna Stad Fyra Millioner Riksdaler Rörelse-Capital rycktes ifrån Handeln och Naringarne; då nära Femhundrade Banqverotter öfve willerwallan och icke några få utan en mängd af Egendomar såldes på UtmåningsAuctioner till mindre än hwad blott Zeagelstenen kostat, hwarmed husen uppbyggts; då mislyckade Ost- och WästIndiska Expeditioner åbringade en förlust af Millioner, och då under följderna häraf eller en matt och afstynnande handel, Staden likwål redan kunnat åstadkomma ett så förwånande resultat i LandtCulturens tilltagande, hwad bör då ej wäntas i detta afseende för framtiden, om denna handel och rörelse uppmuntras genom tillgång på RörelseCapital och återstådt förtroende man och man emellan? Den lifliga wärelswerkan till alla Naringar, som en utwidgad handel medförer och befordrar, är för mycket både känd och erkänd för att här behöfwa anföras; och den förlågenhet, som i alla yrken öfverklagas, måste alltså finna sin grund i de misöden, som sednare tider utbreddt öfver handeln, hwars afstynnande förorsakat stagnation i både penningrörelse och affättning och med det samma beredt icke ensamt Städernas utan åfven Landets wanmagt och bekymmersamma belågenhet. Det är i följe häraf klart att Handels trefnad medförer lif åt LandtmannaNaringarne och att åfven Handtwerkaren och Fabriks:idkaren för sitt wälstånd beror af Handelsens förkofran.

Under brödsamheten af Handels och Naringarnas tillstånd i Göteborg, har likwål Stadens belågenhet, Folkmångd och hoppet om en förbättrad rörelse, icke allena bidragit till utwidgning och förökad drift af åtskill-

liga förut anlaggde större och mindre Oljeslageri: Såpsjuderi: och Stärkelse-Druck utan och framlocka nya Inrättningar, nemligen:

1:o En Judiske Handlanden von Reis och Magnus tillhörig större Bomulls-Wäfveri-Fabrik i närheten af Staden. Wid denna Inrättning, hwilken lika mycket hedrar anläggaren, som der i mångfallbiga afseenden sprider allmän nytta, syfvelsätter omkring Sex hundra personer dagligen inom och utom hus, till det måsta af qwinkönet och wärdet af Inrättningens hela tillverkning under loppet af år 1821 war 230,000 R:dr Banco. Det är icke blott uti de utmärkta wäfnadernes tillverkning inom Landet, som denna widsträckt och kostsamma Fabrik gagnar. En annan troligen mera förtjenstfull samt för konstfärdigheten vigtig egenkap, företo denna Fabrik deruti att de mångfaldige Flickor och äldre Qwingspersoner, som der arbeta, fullkomligen lära sig wäffkonsten och utgå derifrån med försäkerhet i ett yrke, som icke allenast bereder dem bergning och utkomst, utan äfwen bode kånas och förstås, för att år husliga förhållanden sprida trefnad och lycka. Dessa arbetare flytta tid efter annan ut i Landet; Och på det sättet skall den finare Wäffkonsten, hitintills i de fleste Landsorter nästan okänd, allt mer och mer blifwa ett bekant göromål samt husliga idogheten, och deraf följande wälstånd bland allmänheten utbredas och allmänt gagneliga wälgörande fördelar deraf winnas.

2:o Ett Wäfveri, tillhörigt Judiske Handlanden N. J. Wallentin äfwen här wid Staden belägit, hwarest år 1821 af 62 arbetare på stället tillverkades 316 couleurna Bomullstyggar, innehållande 13,475 alnar, som i värde uppgått till 9891 R:dr 32  $\frac{1}{2}$  sk. Ban'o; hwarförutan på Wallentins förslag och för hans räkning af allmogen i omkringliggande orter blifwit tillverkade 5303 stycken, innehållande 284,727 $\frac{1}{2}$  alnar hwita slåta Bomulls-Lärfter, ansedde i värde till 118,931 R:dr 8  $\frac{1}{2}$  sk. 6 rst.

3:o En Segelducks-Fabrik, tillhörig CommerceRådet och Grofhandlaren Olof Wik, hwarest år 1821 tillverkades 34,600 alnar diverse Segelduck och 4292 alnar Kavenduck.

Att dese, sedan år 1817 dels utwidgade, dels af nyo tillkomne Werk och Inrättningar tillskyndat en årlig ÖfwerBalance på Handelswägen emot berörde år, af minst en half Million, är lika säkert, som att Lorents PorterDruggeri och öfrige Fabrikers kraftyttring närma sig till denna Summa.

Deſe Fabriker ſtorera nu, men ty wår med en gånſka matt uſiſkt för fram- tiden; ty wid närwarande absoluta omöjlichkeit att få låna det allbraminſka Capital på mångdubbel ſåkerhet i waror, jemte wiſſheten att här warande numeraire på långt när ej ſwarar emot Jern- och Trådwaruhandelns for- dringar, ſkall förſta ſtagnation i Fabriksproducternas aſyttring, nödwändigſt förſtöra åfwen alla deſa anläggningar, ſom likwål redan utmärkt ſig för tillwerkande af waror till lika godhet och pris ſom de utländſka; och denna olyckliga följd ſkall draga med ſig den ännu ſwårare att Tuſendetalſ perſo- ner bringas till Tiggareſtafwen och att Eurenträjaren lemnas fördubblad an- ledningar till bedrägerier och roſthnåd.

I Brånwinsbränningen har, wid olågenheterne af Spannemålsens transporterande och wid ſwårigheten att under en tilltagande production fin- na aſfättning deraf, Landmannen funnit den egentliga uträkningen för det förmanligaste användandet af ſin gröda. — Om en förökad LandCultur for- dradt denna utwäg för lättnad uti Producternas både förwandling och trans- port, ſå står likwål faſt, att det omätteliga Brånwinsjutandet, hwartill de öfwerſkådiga tillgångarne deraf likasom uppmåna, ej mindre minſka morali- teten hos Allmogen än åfwen förſtöra deſ hålsa. I ſtället för en kraftig föda ſöker arbetaren mångenſtådes endast i Brånwin, tillgången af nya kraf- ter och får genom wanan att beſöka de ſtällen, der Brånwin finnes, omſider aſſmat för ſitt hemwiſt och för huſliga lefnaden, ſå att deſa band till or- dentelighet och ſitt allt mera och mera loſna.

Det är icke meningen att här tala om någon inſkränkning uti Brån- winsbränningen, ehuru en ſådan omwillkorligen ſkulle befordra ſtörre delen af Nationens wälſtånd och förekomma de mångfalldiga brott, ſom endast uti ſylleri och deraf följande utſwäfningar haſwa ſin orſak. Icke eller är här ſtället att förſöka en wederläggning af hwad i Ekonomiskt hänſeende anfö- res till förſwar' för Brånwinsbränningen och den nytta Doſkapsſköſelu deraf ſkulle winna, faſtån det torde wara gifwit och af erfarenheten beſtyrkt, att både Åbit och Flåſt af kreatur, födde med drank är ſämré än af dem ſom framfödas med Spannemål; Men ändamålet är att påkalla uppmärk- ſamheten deruppå, huruledes, då allmogen har en obunden frihet, att i Brån- win förwandla ſin gröda och att i mindre partier deſſamma ſedan förnytra, en ſådan frihet likwål icke åger rum i aſſeende på aſfättningen af andre Artiklar, ſom LandmannasInduſtrien genom Ladugårdsſköſelns utwidgande och förädling af öfrige Landtproductioner kan åſtadkomma, der aſyttrandet är inſkränkt

är inifrånkt endast till vissa quantiteter och viss kvalitet samt hwad kött anöf, allenast till saltadt kött, utom i October Månad, då färskt kött får här i Staden årligen till salu införas.

Ostridigt är det att upphäfwandet af de twång, som nu fjättra af-  
fättningen af Landmannaproducter i Ståderne, påkallas af både Landets och  
Stådernas gemensamma behof; liksom det ofelbart skulle bidra till bage-  
ges sannskuldiga wål, em Landmannen lemnas mera oinifrånkt rättighet,  
att i större eller mindre partier hela året igenom, få till Ståderne införa  
och på Torgen derstädes försälja Landmannaproducter och tillwårkningar af  
hwad slag som hållst, hwariænom Riket i samedelst ökade tillgångar af Talg,  
Hudar, Skinn, Ull m. m. skall stutligen winna tillräckeliga förråder af  
nödwändighetswaror, hwilka nu, med dryg kostnad, måste till stor del kö-  
pas af Utlånningen.

Det är äfwen fordradt att uppgift skulle meddelas om de prohibitiva  
Författningar, som kunde finnas till fördel för Staden; Och i anledning  
håraf får yttras: att Götheborgs Stad icke njuter någon annan prohibitiv  
Författning till godo än hwad Stapelstäder i allmänhet uti det afseendet  
tillägna sig.

Den underdånigst bifogade Tabellen visar både quantiteten och quali-  
teten af Stadens jord och resultatet deraf är, att den samma användes måste  
till rivaliserande af Jordbruket, så att blott någon liten del i jemnförelse  
till det hela nyttjas till odling af Saluvarter. — Såsom utarrenderad för  
StadsKassans räkning och ej fördelad på Tomterne, är den likwål ej skad-  
lig för näringsfliten, såsom i flera Rikets Städer, der Handtwerkarens  
hufwudnåring är ett widgad Landbruk och arbetet med werktngen en bi-  
nåring.

Stadens Allmänna Inrättningar för underwisning, Sjukwård och  
Fattigförförjning m. m. äro följande, nemligen:

Utom Gymnasium och Trivial med tillhörande Apologisk Scholan fin-  
nas i Götheborg Sex Allmänna Underwisningsanstalter, bestående af Sta-  
dens BarnhusSchola, Wilkinffa Fattig-Fri-Scholan, SöndagsScholan för  
Lårgosfar i Handtwerklerierne, Frimurare-Barnhusets Schola, Prins Oscars  
Dito för SoldatBarn samt Allmänna Fattigförförjnings-anstaltens Schola,

hwartill kommer den af någre här warande Fruar stiftade FlickSchola för Pauvres honteux, kallad Fruntimrens FöreningsSchola.

Så kallade Sahlgrenska Sjukhuset samt Kurhuset utgöra Stadens Sjukvårds-Inrättningar. Under loppet af nåstlidet år njöto i det förra 437 sjuka vård och skötsel. — Snart skall denna Wälgörenhets-Inrättning komma i tillfälle att årligen emottaga ett wida större antal sjuke, då det hus Handlanden Aron Oterdahl i lifstiden dertill donerat och sedermera genom Sjukhus-Directionens försorg blifwit tillbyggdt och försedt med en ny wåning, kommer i det stånd att sjuke der kunna inrymmas.

Anstalterne här i Staden till de Fattigas underhåll och vård utgöres af:

1:o Allmänna Fattigförbörjnings-Inrättningen, hwars personal nåstlidet år bestod af 2557 Fattige, hwilken dock af hwariehanda orsaker blifwit under loppet af året förminskad, så att antalet af de Fattiga wid årets slut war 2074.

2:o Fattighuset, der gamle orkeslöse Borgare och deras Enkor samt ålderstigne Ejenstehjon njuta försörjning till ett antal af omkring 120.

3:o Frimurare-Barnhuset, hwilket år 1821 underhållit 98 Barn.

4:o Kongl. Gåtha Artilleri-Regementets Invalid-Inrättning, som nåstlidet år lemnat underhåll åt 16 Invalidider.

5:o Stadens Barnhus, hwarest 44 Fattiga Barn år 1821 underhållits.

6:o Kurhuset med tillhörande Hospitium incurabilium, hwarest 58 Personer under loppet af nåstlidet år blifwit wårdade.

7:o Prins OSCARS Schol-Inrättning. Utom underwisning bestås åfwen kläder till alla och föda till en del af Barnen.

Här förutan utdelas årligen Råntan af:

1:o Åstidne Handlanden N. Pefes Donationsmedel. — 225 Fattige hafwa år 1821 deraf blifwit understödde med 3,446 R:dr 4. s. Banco.

2:o Afidne Handlanden Jonas Sernströms Gåfwa till Pensioners Inrättningen för Fattige Enkor efter Handlande härstädes, hwilken gåfwa utgöde i Capital 16,666 R:dr 32 þ. Banco och

3:o Har Stadens Sjömanshus under sistförflutne året utbetalt till 222 Pensionairer 1425 R:dr Banco.

Wid slutet af år 1820 inrättades här i Staden jemwäl en så kallad SparBank, uti hwilken intill den 30:de November 1822, af 1934 personer uti 35,340 serifiktda poster blifwit insatt Banco R:dr 61,301: 26. och hwaraf under samma tid är uttagit " " " " 18,153: 4. så att sistnämnde dag fanns innesläende Insatt Capital = 43,148: 22.

Denna inrättnings wälgörenhet är större än man här hinner omtala. Werkningarne deraf hafwa varit de måst fördelaktiga; ty i stället att den förut för dags eller weckobehofwet öfwerflödige penningar af den arbetande och fattigare Classen ofta och måst bortslöfades i fåfånga eller liderlighet, besparas och samlas den nu genom insättning i denna anstalt för nyttigt användande i en framtid.

Afwen i senare åren har här i Staden tillkommit en för samhället i sin mohn ganska nyttig Inrättning, Götheboras Brandstodsforening, hwarrest Femtioen Fastigheter alla belagne inom Götheborgs Stad äro Brandförsäkrade till ett wärde af 645,000 R:dr Banco.

Uddewalla Stad. Desz folkmängd utgöde 3554 personer, hwaraf 1993 äro Mantalskrisne och 1561 Mantalsfrie.

Handeln har egenteligen varit det Näringsfång, hwaraf Staden berott och synnerligast bestått i Trådwhror, Fisk, Jern, Beck och Ljåra, hwilka såsom angränsande Provincers öfwerflottsproducter, blifwit, jemte Victualie-whror af Landtmannen ditsförde och försälde. Men sedan TrollhätteCanalen blifwit segelbar, har Uddewalla ett mindre förmånligt läge, åfwen i anseende till desz belågenhet på sju mils afstånd från öppna hafwet och kan endast genom Fragthandeln idlande på utrikes farwatten indraga någon förtjenst. Under Sillfisket, som war Stadens hufwudsakeliga Näringsfång, exporterade Staden till Spanien, Frankrike, och England betydliga partier af så wäl Sill, som ofwanförmålte Landtmanna-producter och hemförde i stället nödwändighetswaror af Salt, Tobak och Win; och den

tiden brejs denna handel af 40 Hus, hwaremot nu endast finnes 6 och deraf 3, som idka obetydlig Handel på utrikes ort. — Ordfakerne hærtill äro Sillfiskets upphörande och 1806 års Eldsvåda, som förstörde hela Staden och satte Inwånarne i nödvändighet, att använda all enskild förmåga på des återuppbyggande, så widt tillgångarne och då ännu warande möjliga Crediten kunde medgifwa. — Också har den i föregående berättelse rörande Götheborgs Stad omsformålde penningebrist icke ringa inflytande på Uddewalla Stads ganfka inifrånka Handel och öfrige Naringar; såsom följd hwaraf Staden icke eller i någon synnerlig mohn kan werka på Landets cultur och konsistit.

Sillfiskets återkommande synes wara det enda säkraste medlet, som åter skulle till wålmåga bringa denna afstynande Stad. Emedlertid saknas icke listighet i speculationer, till bewis hwarpå må anföras, att twänne Skepp, detta år, afgått från Uddewalla till Södra Amerikas Fri-Stater.

Den enda prohibitiwa Författning, som Uddewalla äger, är Nådigt förunnade rättigheten att införskrifwa utländskt Brånwin. Den wanns emot afträdandet af rättigheten att tillverka Brånwin och fördelen deraf skulle användas till Stadens publiqe Byggnader. Förmånen af denna rättighet war betydlig, så länge den ej war fränskild, att lika med egen product, sånda den utländska till alla orter inom Riket; men sedan detta är förbudet, har fördelen för Staden blifwit ringa.

Stadens jord brukas till största delen såsom ång. — Sådet är icke betydligt och swarar ej till Stadens behof, hwilket från Landsorten till sådant öfverflöd fylles, att affändning deraf från enskilda någon gång skett äfwen till utrikes ort; och wida mer i den wägen hade kunnat tillgöras, om icke dels penningebrist och de i berättelsen, rörande Götheborgs Stad omsformålde af Kongl. Magazins-Directionen widtagne Spannemålsupphandlingar, dertfore lagt hinder i wägen. Lin- och Potatis-Planteringen är icke obetydlig och synes wara i tilltagande; och oländig marks odling drifwes äfwen med werksamhet.

För allmänna undervisningen finnes i Uddewalla en Trivial-Schola med Rector och twänne Colleger; en Schola för barn i allmänhet efter Lancasteriska methoden med en särskild Lärare, en så kallad Söndags-Schola med sin egen Lärare för Lärgoftar och Gesäller m. fl. och Gustafsbergs Barnhus-Inrättning med egen Lärare, som skall wara Prästmån, derwid 25 Gofar



alltid njuta söda, kläder, vård och uppfostran samt utredning till det yrket de för sin framtid wälja.

Churu icke Staden i någon måtto tillhörigt, men likwäl inom dess område beläget, må här nämnas det på Kronans bekostnad anlaggde och underhållne Länslazarett och Curhus, som under Landshöfdingens och Biskopens öfwerinseende förwaltas af en på stället warande Direction, hwilken biträdes af Provincial-Medicus och en Sybloman med nödig betjening: I denna Inrättning kunna inrymmas omkring 70 Patienter och sedan densamma wunnit en behörig fullständighet, har den och fullkomligt swarat emot ändamålet, i ihj att Veneriffa smittan och den så kallade Nadesygen, som särdeles i Norra delen af Bohus Län woro icke allenast mycket allmänna utan hos mängden kommit till ganska hög grad, nu mera äro betydligt hämmade.

Staden har ock uti sin enskilda Fattigwårds-Inrättning några Sängar för Fattige Sjuke, hwilka stötas af Stadens twänne med Lön försedde Läkare.

Fattigförsörjningen bestrides af en särskild Direction. Utom den Fond Inrättningen äger, bestrides wården äfwen med det årliga tillskott, samhället genom taxation utgör.

I Staden och å dess grund finnes ett Sockerbruk, tillhörigt private Actie-Ågare, men hwars drift med detta år nedlägges; En större och en mindre Reparebana, hwilken förra, som består af flere lottägare, i år varit owerkksam; En Tobaks-Fabriqve, som för bristande Fond och affättning, gjort ingen tillwerkning; och ett Tegelbruk, som har obetydelig både tillwerkning och affättning.

Marstrands Stad, belägen på en Klippa i Hafsbandet, en Mil från fasta Landet, har en Folk-numer af 264 Mantalsfkrifne och 447 Mantalsfrie personer.

Denna Stad har en ypperlig Hamn och Junewänarnes näringsfång synes uteslutande wara bestämde för Handel och Sjöfart; Men som dessa nyken bero af Conjuncturen och rättigheter, så har, under saknaden häraf, allt sedan PortoFrancen upphörde, både Handel och Sjöfart tid efter annan så alldeles upphört, att Staden som år 1813 hade minst åtta större och min-

tre Cravel-Gartng, tillsammans af minst 200 Låsters drägt, har nu blott ett enda Klink-Gartng om circa 12 Låster, som dock endast gagnas af Nigaren Dokeri-Commisarien Westbäck, såsom verkstad för des bergningsarbeten på Djupet.

Tillståndet i denna Stad, hwars aflågsenhet från fasta Landet åfwen förbjuder Inbyggarne alla andra Naringstillfällen, är högst beklagansvärdt och Inwånarnes belågenhet är smärtande att både påtänka och omtala. Tid efter annan har wanmagten bragt det derhån, att husen äro antingen usla Kojor eller kunna af deras ägare icke underhållas och mängden af de fattdragande Inwånare så fattiga och näringslöse att wid senaste Bewillnings-Taxering, ingen Handlande och allenast en Handtwerkare kunnat påföras den Minimisgift som annars wederbordt.

Slutsatsen häraf är otwifelaktigt den: att om ett samhälls styrka eller swaghet hufwudsakeligen beror af de naringars drift, som egenteligen tillhöra localen; så lærer om Marstrands uppkomst under nu warande Conjecturer, ej wara något att hoppas, sedan Sjöfarten eller Frakthandeln alldeles upphört och sedan fattigdomen stigit till den höjd, att arbetande Classer icke eller kan idla Fiske, i saknad af Vatar och Fiskredskap; och detta Samhälle är alltså onekeligen ett ömt föremål för Eders Kongl. Maj:ts Nåd och hjälp på ett för ändamålet tjenligt sätt, hwarom Staden i sinom tid lærer wåga att i underdånighet göra framställan.

I så beskaffad ställning kan Staden lika så litet verka på Landets kultur, som den af Landtmanna-Productionerne kan draga annan fördel än att få det högst nödwändigaste för lifwets behof och detta merändels till högre pris än de som allmänt gälla i Götheborg och Uddewalla, emedan Landtmannen söker håldre dit, så wäl för waruaffättning som för inköp af sine behof.

Stadens jord består af Marstrands ön, deraf likwäl Carlstens Fästning disponerar betydlig del och Rodn, Ett Mantal Krono, med derunder liggande Holmar och Skär, som äro donerade Staden till muhlbete. Den förra och åfwen holmarne äro till all odling och fruktbahet oanvändbare och å den senare eller Rodn har wäl i förra tider flädt intägt och uppodling till twänne Torp; Men för öfrigt gagnas denna ö endast till muhlbete för några Kor, som inköpas om wåren och af brist på Winterföda säljes om hösten, så att åfwen i denna del, Marstrand är wanlottad i jemförelse till de fleste andra Säter i Riket.

Marstrand har hwarken Manufacturier eller Fabriker. Swad som under dessa rubriquer upptages i Tabellen, består af tvåanne Wäderqvarnar, af hwilka den ena har skyldighet att ständigt verkställa malning för Fästningen samt tvåanne Sillsalteri-Werk, som stå ägarne till last.

Skol-Inrättningen i Marstrand bestrides af tvåanne Schol-Lärare och till denna Inrättning samt till Kyrkans underhåll är på Kronans Stat gemensamt anslagit 283 Tunnor 19 Kappar Krono-Lionde Korn.

Till Fattigwården tareras årligen det nödwändiga på Stadens Inwånare.

Prohibitiva Författningar till Stadens fördel finnas inga.

Strömstads Stad, belägen wid Hafwet och utloppet dit af den så kallade Idessoden, som löper emellan Sveriges och Norriges Wästra kust, här 720 Mantalskrisne och 670 Mantalsfrie personer.

Stadens hufwudsakeliga Näringsfång borde, i anseende till belägenheten wara Handel och Sjöfart, som likwäl i senare åren och allt sedan sista krig årligen så astagit, att den nu består endast af Fragt-Handel, hwilken med de få Fartng som der finnas, verkställles på det sätt, att Fartngen ballastade utgå om Wären på Fragter och hemkomma i ballast om Hösten, undantagande en eller annan Saltladdning. Exporten på utrikes och inrikes orter är följakteligen högst obetydlig och består till större delen af något Timmer-wahror, Linfrö eller andre Landets Producter, hwaraf likwäl skall wara mindre jenn och säker tillförsel, emedan angränsande Håraders Allmoges dels har lika lätt communication med närmaste Norska Stad Fredrics-hall; dels finner affättningen der förmånligare, i anseende till der warande mindre afgifter å handel och rörelse. En stor del af Stadens Medelclaf och Fiskare hafwa sin utkomst af Båtfart och något Fiske af Hamner, Östron och Makrill m. m. — Strömstad kan således icke hafwa något hufwudsakeligt inslytande på angränsande Landets cultur, enär denna, på sätt förut anfördt är, har sin lifaktighet dels af de wäsendteligaste productionernes afyttring i Norrige och dels af de åtgärder för Spannemåls-upphandling, som Kongl Magazins-Directionen widtagit. Staden saknar likwäl icke ymnig tillförsel af sine lifsförnödenheter och äfwen af något Timmer från Dalarrens Hårad, fast mindre tjenligt till export.

I stället för den genom Kongl. Resolutionen den 4:de Augusti 1785 erhållne rättighet att mot 10 proCent för helfria och 15 proCent för öfrige Fartyg af wärdet efter 1782 års Tull-Taxa, så exporterade Örtens Trädwäror, som upphört efter det 1816 års Tull-Taxa utkom, har Kongl. Maj:tt i Nådig Resolution den 3:die sistslidne April tillaggt Staden Nederlagsrätt på ett år af alla till införsel i Riket tillätne wahrer.

Staden har twänne hela hemman, Boijar och Österöd, af hwilkas hela innehåll, 50 Tunneland äro upptagne till åker och 34 Tunneland äng samt det öfriga till betesmark. I enlighet med hwad Tabellen wisar gagnar åkerjorden till besående af Spannemål och till Potatoes-plantering.

En Scholä-Inrättning finnes, som förestås af en Pådagog, men någon egentelig Sjukwårdsanstalt, har Staden icke, ej eller någon annan Fattigwårds-Inrättning, än att Stadens Fattige genom KyrkoRådets åtgärd, twänne gånger om året få utdelning af räntan å de Capitaler, som för sådant ändamål äro gifne.

Kongells Stad, som är belägen wid sammangreningen af Götha- och Nordre-Elf, hwilka hafwa utlopp i Salt-Sjön, har 403 Mantalskrisne och 325 Mantalsfrie personer.

Staden har fordom ägt Fabriker och under Sillfisset äfwen någon Export-Handel af Sill-Tran och Färgmosor, men grundar nu sitt näringsfång till någon del på en högst obetydelig Minut-Handel, dock hufwudsakligast på Jordbruket och har denna Stad i alla afseenden mera likhet af en Bondby än Stapelstad. Inwånarne äro i allmänhet wälmående, endast genom skötseln af den jord, (ansedd till 6 hela Hemman), som Staden i jemnförelse till sin Folknummer, äger wida mer än öfrige Städerne i Länet.

På Landets kultur kan Kongell desto mindre hafwa något insyttande, som utom det att Staden icke drifwer någon ut- eller inrikes exporthandel, har Staden för Lifsförnödenheterne utaf egna Jord-productioner så tillräckligt att höga eller intet deraf behöfwer tagas från Landmannen.

Ett Strumpwäfveri finnes der, hwilket hufwudsakligen drifwes med Rudimaterier, som dilämnas af fabricerande.

För

För Allmänna Undervisningen finnes en Pedagogie, hwars Lärare Lönas dels af Kronan och dels af Staden.

Sjukhus-Inrättning finnes icke, men Läkarewården bestrides af en Stads-Fältfår och de Fattiga få Medicamenter på Stadens bekostnad.

Fattigwårdsanstalten består dels i ett för älderstigne Fattighjon inrättadt Fattighus och dels i understöd, som hwarje wecka tilldelas de öfrige Fattige af Medel som Stadens Inwånare efter Taxering dertill utgåra.

Till fördel för Staden finnes ingen Prohibitiv Författning.

Götheborg å Lands-Contoiret den 8 Januarii 1823.

**A X E L R O S E N.**

**E. Engström. Sv. Fundahn.**

---





